

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

АРЗІЛІ ГАННА ЮРІЇВНА

УДК 72.01

**ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ
ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ З УРАХУВАННЯМ
МІФО-ТОПОНІМІЧНИХ ПОТЕНЦІАЛІВ**

18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора архітектури

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті будівництва і архітектури, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор архітектури, професор
Дьомін Микола Мефодійович,
Київський національний університет
будівництва і архітектури, завідувач кафедри
міського будівництва

Офіційні опоненти: доктор архітектури, доцент
Чернявський Володимир Георгійович,
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури, завідувач кафедри
теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв

доктор архітектури, доцент
Михайлишин Ольга Леонідівна,
Національний університет водного
господарства та природокористування,
завідувач кафедри архітектури та
середовищного дизайну

доктор архітектури, доцент
Коротун Ірина Вадимівна,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри
архітектури та збереження об'єктів
Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО

Захист роботи відбудеться «22» квітня 2021 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.056.02 у Київському національному університеті будівництва і архітектури за адресою: 03037, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 31, ауд.466.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського національного університету будівництва і архітектури за адресою: 03037, м. Київ, Повітрофлотський проспект, 31.

Автореферат розісланий «18» березня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.А. Лещенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна глобалізація суспільного розвитку охоплює всі сфери життєдіяльності людини, нівелюючи особливості місця і часу. При цьому відбувається трансформація національних і культурних цінностей. Але є деякі «наскрізні» елементи, які залишаються незмінними. Саме міфи як форма збереження й передачі генетичної пам'яті етносу, його соціальної інформації, інтелектуального, морального, естетичного досвіду, духовного рівня його культури - становлять основу етногенетичного потенціалу місця – міфо-топонімічний потенціал.

У цьому контексті міфо-топонімічний потенціал, що відображає генетичний код нації та є частиною нематеріальної культурної спадщини, набуває надважливого значення як фактор збереження національної самобутності території, її самоідентифікації, культурної ідентичності.

Джерелом міфо-топонімічного потенціалу є фольклор, локалізований на конкретних територіях, що ідентифікує «Genius loci» (дух місця), яке зазначено в «Kimberley Declaration», ICOMOS (2003 p.), «Xi'an Declaration on the conservation of the setting of heritage structures, sites and areas», ICOMOS (2005 p.), «Declaration of Foz Do Iguacu», ICOMOS (2008 p.), «Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place», ICOMOS (2008 p.) та ін.

Залежно від соціальної значущості інформації та її міфологічної інтерпретації, населення інтерпретує її у своїй свідомості у форми віртуальної реальності, яка є частиною його способу життя та місцевої культури. Розчиняючись у національному характері, у суспільній свідомості, міфо-топонімічні потенціали виступають фундаментальною основою існування єдності суспільства, етносу та є основою моральної та правової регламентації поведінки населення в міському середовищі. Міфо-топонімічні потенціали визначають цінність матеріальної та духовної культури місця, є важливим фактором формування громадських просторів.

Ці аспекти до теперішнього часу не знайшли свого відображення у професійній діяльності архітекторів, а також у міжнародних та державних органах охорони нематеріальної та матеріальної культурної спадщини, зокрема, у міжнародних угодах, що регламентують відносини держав у сфері охорони культурної спадщини: «Charter on the Built Vernacular Heritage», ICOMOS (1999 p.); «The Valletta principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas», ICOMOS (2011 p.); «The Paris Declaration on heritage as a driver of development», ICOMOS (2011 p.); «Delhi Declaration on Heritage and Democracy», ICOMOS (2017 p.); у міжнародних угодах, що регламентують відносини держав у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини: «Universal Declaration on Cultural Diversity», UNESCO (2001 p.); «Istanbul Declaration», UNESCO (2002 p.); «Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage», UNESCO (2003 p.); у законах України «Про культуру» (2011 p.), «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2008 p.), «Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2008 p.); у законах України в галузі

містобудування: «Про основи містобудування» (1992 р.), «Про архітектурну діяльність» (1999 р.), «Про Генеральну схему планування території України» (2002 р.), «Про землеустрій» (2003 р.), «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» (2007 р.), «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011 р.), будівельних нормах. У документах не встановлено комплексу якісних та кількісних показників і вимог, які регламентують облік нематеріальної культурної спадщини як фактору формування громадських просторів.

У науковій літературі огляд проблеми міжнародної та державної охорони нематеріальної культурної спадщини вивчається істориками, мистецтвознавцями, правознавцями (Н.В. Терес, В.І. Акуленком, Л.О. Троєльніковою, В.О. Василенком, О.І. Мельничуком), науковцями Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії НАН України, але не досліджується фахівцями архітектури та містобудування.

Разом з тим, важливе методологічне значення для даного дослідження мали фундаментальні праці представників української наукової школи у сфері містобудування та архітектури – Ю.М. Білоконя, О.П. Буряка, М.М. Габреля, М.М. Дьоміна, І.В. Древаль, Н.Я Крижановської, І.В. Коротун, О.О. Михайлишин, Г.О. Осиченко, Т.Ф. Панченко, О.І. Сингаївської, В.О. Тімохіна, В.В. Товбича, С.А. Дюжева, О.О. Фоменко, Н.М. Шебек, С.О. Шубович, Ю.М. Шкодовського, Б.С. Черкеса, Е.Т. Черкасової, В.Г. Чернявського, Я.М. Юрика, а також фахівців інших національних шкіл – В.Л. Глазичева, О.Е. Гутнова, Б. Гройса, А.В. Іконнікова, З.М. Яргіної (Росія), J. Gehl, L. Gemzoe (Данія), K. Lynch, S. Milgram, D. Plaut (США), K. Soini (Фінляндія), Yi-Fu Tuan (США).

Науково-методологічне значення мали загальнотеоретичні праці, присвячені питанням: феноменології відносин між ландшафтом і людиною – І. Вадіана, К. Геснера, А. Гумбольдта, О.І. Герцена; осягнення смислового значення «генія місця» – Н.П. Анциферова, Л.М. Гумільова («геній місця» у зв'язку з етногенезом), І.М. Гревса, Д.С. Лихачова, В.В. Розанова, П.А. Флоренського, K. Day (Велика Британія), С. Norberg-Schulz (Норвегія), J. Simonds (США), W. Wucher, M. Neddens (Німеччина); виявлення прихованих емоційних структур у творах архітектури та містобудування – В.Л. Антонова, М.І. Брунова, Г.К. Вагнера, О.Г. Левінсона, Ю.М. Лотмана, А.П. Мардера, А.О. Пучкова, Г.І. Ревзіна, В.Н. Топорова, Л.І. Таруашвілі; ментальним і когнітивним картам – Н.В. Веселкової та ін.

Для дослідження духовності середовища як потужного цементуючого засобу формування ментальності соціуму (нації) залучено роботи, що присвячені ментальності соціуму - Ю.М. Афанасьєва, Ю.Л. Безсмертного, Ю.М. Лотмана; психологічному складу українського етносу («духу народу») - Д.В. Антоновича, Г.Г. Ващенко, Я.Р. Дашкевича М.І. Костомарова, О.Я. Кульчицького, О.В. Нельги, І.С. Нечуя-Левицького, О.О. Потебні, Д.І. Чижевського; етнопсихології - М. Lazarus (Італія), Н. Steinthal, W. Wundt, G.W.F. Hegel (Німеччина).

Теорія і методологія дослідження міфо-топонімичного потенціалу як фактора формування громадських просторів спиралися на результати

системних досліджень духовності та духовної культури - В.А. Бачиніна, Е. Фромма, О. Шпенглера, К. Ясперса; "філософії серця" Г.С. Сковороди, М.В. Гоголя, П.А. Куліша, Н.А. Бердяєва, М.С. Когана, М.О. Лоського, Р.Л. Лівшиця, А.Ф. Лосєва; моралі та світової етики - А.В. Бичкова, Г.У. Шмідта, Н. Кунг (Швейцарія), Н. Morgenthau (США), Sh. Ramphal Kataria (Індія); міфологізації простору свідомістю людини - R. Barthes (Франція), F. Nietzsche (Німеччина), J. Parandowski (Польща), T. Kuhn (США), Yi-Fu Tuan (США), E. Fromm (Швейцарія), A. Schopenhauer (Німеччина); основним теоретичним принципам аналізу проблем міфологізації - М. Eliade (США), С. Levi-Strauss (Франція); представників української міфологічної школи - С.М. Азбелева, Я.Ф. Головацького, М.С. Грушевського, М.П. Драгоманова, П.О. Куліша, М.І. Костомарова, О.І. Деся, І.Я. Франка (частково розроблено диференціації легенд та переказів); представників інших національних ритуально-міфологічних шкіл: М. Bodkin (Англія), Р. Sentive (Франція), N.Fry (Канада); реміфологізації – С.І. Кот; реміфологізації у середовищі - А.А. Барабанова, І.І. Євлампієва, В.В. Федорова, D. Brook (США); політологічної інтерпретації міфів - В.Г. Ібрагімова, V. Pareto (Швейцарія), G. Sorel (Франція).

Методологію дослідження побудовано із залученням загальних положень суміжних галузей знань: культурології - А.С. Ахiezера, І.М. Гревса, М. Foucault (Франція); соціокультурології - В.Л. Каганського, W. Firey (США), J. Suttles; психології середовища - А. Aiello (Італія), А. Bandura (США), R. Barker (США), К. Lynch (США), J. Simonds (США); поведінкової психології - Ю.Г.Абрамова, Г.А. Ковальова, М.Є. Хейдметс (Естонія), А. Spivack (США); основ гуманістичної психології - R. May (США); семіотики - Р. Барта, Ю.М. Лотмана; міфогеографії - І.І. Мітіна. Розроблення методу соціального регулювання поведінкою населення в місцях локалізації міфо-топонімічного потенціалу ґрунтувалось на працях С.А. Зелінського, С.Г. Кара-Мурзи, G. Le Von (Франція); моделі підключення свідомості населення до міфу під час ритуалу у громадських просторах – на основі наукових досліджень Л.М. Гумільова, Є.В.Полікарпової, В.Г. Крисько, М. Raudsepp (Естонія).

Визначення морфології міфо-топонімічних структур міського середовища спиралося на праці Ф.І. Буслаєва, О.М. Веселовського, О.О. Потєбні, W. Thomson (Велика Британія); морфологічних засобів формування міфо-топонімічних структур - А.Е. Гутнова, М.М. Дьоміна, О.І. Сингаївської, а також О.Е. Афанасьєва, А.В. Троценко, Т.В. Цивьян.

Дослідження ритуалу як засобу закріплення міфів у свідомості населення ґрунтувалось на роботах А.К. Байбурина, Е.А. Дагаєвої, В.В. Ємельянова, В.Н. Топорова, Є.В. Яговдик, Т.В. Ткачук, Е. Durkheim (Франція), К. Lorez (Австрія); ритуалу як методу формування громадських просторів - на роботах Б.Н. Путілова, І.М. Снегірьова, В.М. Брабич, А.В. Бенифанд, Я.П. Белоусова, А.В. Луначарського; «художньої» реалізації ритуалу в громадських просторах - В.Т. Шимко (принцип сценарного моделювання середовища).

Апробацію методології міфо-топонімічної ідентифікації території м. Харкова (Університетської Гірки) зроблено із залученням робіт Є. Альбовського,

Д.І. Багалія, В.Ф. Зуєва, Г.Ф. Квітки, Нестора Літописця, Д.П. Міллера, І.М. Рассохи, І.І.Срезневського, Ф.Ф. Чешко, В.Д. Юркевича.

Узагальнення наукових досліджень, нормативних і законодавчих документів, міжнародних угод, що стосуються цієї теми, дозволило виявити низку невирішених питань:

- не визначено проблему дослідження формування громадських просторів з урахуванням нематеріальної культурної спадщини;
- не розроблено теорії і методології дослідження міфо-топонімічного потенціалу як фактора формування громадських просторів;
- не розроблено містобудівних методів і критеріїв оцінки міфо-топонімічного потенціалу громадських просторів;
- не розроблено методів управління процесами просторової організації громадських просторів з урахуванням чинників міфо-топонімічного потенціалу.

У відповідності до ДБН Б.2.2-3:2012 «Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану», в «Історико-архітектурному опорному плані» реалізується містобудівна фіксація матеріальної культурної спадщини, разом з тим, не фіксується нематеріальна культурна спадщина - міфо-топонімічні потенціали, що є важливим містоутворюючим та містоформуєчим фактором. Відповідно до «Istanbul Declaration», UNESCO (2002 р.) повинен переважати саме всеохоплюючий підхід до культурної спадщини, враховуючи динамічний зв'язок між матеріальною й нематеріальною спадщиною та їх тісну взаємодію. Знаходження взаємозв'язків між архітектурно-містобудівною практикою й генетичною пам'яттю етносу, що реалізується через міфо-топонімічний потенціал території, є найважливішим завданням сучасної архітектурно-містобудівної науки та практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження виконана у відповідності до міжнародних угод, що регламентують відносини держав у сфері охорони культурної спадщини: «International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites» (Venice Charter), ICOMOS (1964 p.); «Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas» (Washington Charter), ICOMOS (1987 p.); «The Nara Document on Authenticity», ICOMOS (1994 p.); «Charter on the Built Vernacular Heritage», ICOMOS (1999 p.); «Kimberley Declaration», ICOMOS (2003p.); «Declaration on Preventive Activities in Preservation of Cultural Heritage in the Areas Affected by Ethnic Tensions and Armed Conflicts» (Belgrade Declaration), ICOMOS (2004 p.); «World Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape» (Vienna Memorandum), UNESCO (2005 p.); «Xi'an Declaration on the conservation of the setting of heritage structures, sites and areas», ICOMOS (2005 p.); «Declaration of Foz Do Iguacu», ICOMOS (2008 p.); «Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place», ICOMOS (2008 p.); «The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites» (2008 p.); «The Valletta principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas», ICOMOS (2011 p.); «The Paris Declaration on heritage as a driver of development», ICOMOS (2011 p.); Resolution A/RES 65/166 «Culture and development», UN (2011p.); «Approaches for the Conservation of

Twentieth-Century Architectural Heritage» (Madrid Document), ICOMOS (2011 p.); «Delhi Declaration on Heritage and Democracy», ICOMOS (2017 p.).

У відповідності до перших правових законів у світі щодо регулювання охорони нематеріальної культурної спадщини та міжнародних угод: «Протокол до Всесвітньої конвенції про авторське право» (1973 p.); «Рекомендації щодо збереження традиційної культури і фольклору», ООН (1989 p.); «Рекомендації про збереження фольклору», ЮНЕСКО (1989 p.); програм ЮНЕСКО: «Living Human Treasures» (1993 p.) та «Proclamation of the Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity» (1997 p.); «The world forum on the protection of Folklore», UNESCO-WIPO (1997 p.); «A global assessment of the 1989 recommendation on the safeguarding of traditional culture and folklore: local empowerment and international cooperation», UNESCO, Division of Cultural Heritage, Smithsonian institution, Center for Folklife and Cultural Heritage, (1999 p.); «Universal Declaration on Cultural Diversity», UNESCO (2001 p.); «Istanbul Declaration», UNESCO (2002 p.); «Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage», UNESCO (2003 p.); Japan «Law for the Protection of Cultural Property» (1950 p.); «The Cultural Properties Protection Law (CPPL)» in Korea (1962 p.); Japan «Law for the Protection of Cultural Property» (1950 p.); «The Cultural Properties Protection Law (CPPL)» in Korea (1962 p.); IV-й сесії Міжурядового комітету збереження нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО (ОАЕ, 2009 p.).

Робота виконана у відповідності до чинних в Україні національних і нормативно-правових актів: Конституції України, законів України: «Про культуру» (2011 p.); «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2008 p.); «Про основи містобудування» (1992 p.); «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011 p.); «Про Генеральну схему планування території України» (2002 p.); «Про архітектурну діяльність» (1999 p.); «Про землеустрій» (2003 p.); «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» (2007 p.); постанов і наказів «Про затвердження Порядку ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України» (2017 p.); «Про затвердження Положення про премію за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини» (2017 p.); «Про затвердження Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури України» (2017 p.); «Про затвердження Державної програми охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини на 2004-2008 роки» (2004 p.); «Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2003 p.); будівельних норм.

Відповідно до прямої пропорційної залежності духовності середовища і духовності населення в цьому середовищі тема дисертаційного дослідження проходить у руслі міжнародних і національних документів щодо основ духовної спрямованості міжнародної і національної ідеї, зокрема: «Declaration of a Global Ethic», Parliament of the World's Religions (Чикаго, 1993 p.); «Our Creative Diversity», UNESCO (Париж, 1995 p.); Указів Президента України: «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя» від 15.03.2002 № 258/2002; «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» від 18.05.2019 № 286/2019; «Про

першочергові заходи щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства» від 09.04.2010 № 1647/2005; «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017-2020 роки» від 18.10.2017 р. № 743-р, а саме, п.5, п.6, п.39, п.50.; «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013 № 344/2013; «Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року» (2011 р.).

Робота виконана як основна складова загального напрямку досліджень 0116U005268 (тема: «Містобудівні методи оцінки і підвищення рівня культурного потенціалу міського середовища») за програмою кафедри архітектурного проектування при Харківському національному університеті будівництва та архітектури.

Дисертація на тему «Теорія і методологія формування громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів» відповідає паспорту спеціальності 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури за напрямками досліджень «Національна політика дослідження, охорони, реєстрації, збереження та використання архітектурної спадщини. Методологія, методика, засади і засоби реконструкції історичного середовища та реставрації пам'яток архітектури», «Природа, сутність архітектури. Понятійний та термінологічний апарат архітектури і містобудування».

Мета дослідження - розробити теорію і методологію формування громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів як засобу збереження національної ідентичності території на тлі сучасної глобалізації.

Завдання дослідження:

- провести аналіз сучасного стану проблем дослідження формування громадських просторів з урахуванням нематеріальної культурної спадщини;
- розробити теорію і методологію дослідження міфо-топонімічного потенціалу як фактора формування громадських просторів;
- розробити містобудівні методи і критерії оцінки міфо-топонімічного потенціалу громадських просторів;
- розробити методи управління процесами просторової організації громадських просторів з урахуванням чинників міфо-топонімічного потенціалу.

Об'єкт дослідження - громадські простори.

Предмет дослідження - теорія і методологія формування громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів.

Методи дослідження. У роботі застосовано методи як загальнонаукового характеру (системний аналіз та синтез, метод структурного і порівняльного аналізу, структурно-функціональний метод, метод класифікації, метод аналогії, опис, іконографічний метод, метод картографування, метод математичної статистики, метод моделювання, графоаналітичний метод), так і запозичені з інших галузей знань (філософії, культурології, естетики, соціокультурології, психології (поведінкової та гуманістичної психології), семіотики, міфогеографії, феноменології тощо).

Розроблено та удосконалено спеціальні методи для вирішення поставлених питань:

- методи управління процесами просторової організації громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів, що включають: метод комплексу проектно-планувальних робіт (створення міфо-топонімічного опорного плану на основі іконографічного методу, метод картографування (спосіб локалізованих знаків, спосіб ареалів), метод натурального обстеження території (міфо-топонімічна ідентифікація території)); метод ментального картографування (mental map); метод сценарного моделювання ритуалу в громадському просторі; метод ритуалізації функціональних процесів;

- метод соціального регулювання свідомістю і поведінкою населення у громадських просторах відповідно до місць локалізації міфо-топонімічних потенціалів на основі соціокультурного, культурологічного, семіотичного, феноменологічного підходів та основ гуманістичної психології. Метод соціального регулювання свідомістю і поведінкою населення включає метод ритуалізації форм соціальної поведінки (організація різних форм соціальної поведінки населення через ритуал).

Інформаційною базою є: законодавчі документи, документи міжнародних організацій з охорони культурної спадщини, державні будівельні норми, науково-дослідні роботи, літературні джерела з філософії, культурології, соціології, соціокультурології, семіотики, психології, феноменології, міфогеографії, історії.

Наукова новизна дослідження.

Вперше:

- розглянуто населення і середовище не лише як матеріальні сутності, але й як носії духовних цінностей, що органічно пов'язані між собою емоційно й духовно за формами та змістами просторової поведінки людей (індивідуумів) і являють собою по суті системну цілісність; термінологічно та змістовно визначено поняття «міфо-топонімічної структури» і її системоформуючих елементів як складових, які визначають інтегральний міфо-топонімічний потенціал міського середовища;

- проаналізовано сучасний стан проблем дослідження формування громадських просторів з урахуванням нематеріальної культурної спадщини відповідно до існуючих міжнародних угод, міжнародної та української законодавчої та нормативно-методичної баз;

- розроблено теорію і методологію дослідження міфо-топонімічного потенціалу як фактора формування громадських просторів; досліджено міф як явище історичного, культурного, сакрально-релігійного та ідеологічного характеру; побудовано типологію міфів за видами та розроблено типологію міфо-топонімічних структур; досліджено ритуал як засіб закріплення міфів у свідомості населення, що визначає зміст і форму організації громадського простору;

- розроблено метод соціального регулювання свідомості та поведінки населення у громадських просторах щодо місць локалізації міфо-топонімічних потенціалів через ритуал, під час якого проявляються властивості міфу та його ролі для свідомості населення. Побудовано модель впливу міфо-топонімічних потенціалів на психіку людини в громадських просторах та розроблено модель

підключення свідомості населення до міфу в громадських просторах під час ритуалу;

- розроблено містобудівні методи (модель взаємозв'язку видів міфів з основними структурно-планувальними елементами містобудівної системи) і критерії оцінки міфо-топонімічного потенціалу громадських просторів (одиниці вимірювання кількісних показників міфо-топонімічного потенціалу);

- встановлено основні форми організації регламентів соціальної і просторової поведінки населення в громадських просторах, що визначають зміст і форму організації громадських просторів;

- розроблено методи управління процесами просторової організації громадських просторів з урахуванням чинників міфо-топонімічних потенціалів: метод комплексу проектно-планувальних робіт (розроблення міфо-топонімічного опорного плану із застосуванням іконографічного методу, методу картографування, методу натурного обстеження території (міфо-топонімічна ідентифікація території)), метод ментального картографування (mental map), метод моделювання (побудова математичної просторової 3D моделі міфо-топонімічного потенціалу території); метод сценарного моделювання; метод ритуалізації функціональних процесів у громадському просторі;

- визначено властивість методів управління процесами просторової організації громадських просторів з урахуванням чинників міфо-топонімічного потенціалу щодо вдосконалення соціальної поведінки населення в місцях локалізації міфо-топонімічного потенціалу (метод соціального регулювання, метод ритуалізації форм соціальної поведінки населення).

Удосконалено:

- методи управління процесами просторової організації громадських просторів, сформованих відповідно до міфо-топонімічних потенціалів, вимог і обмежень, заснованих на різних формах у проведенні ритуалу;

- склад та зміст комплексу проектно-планувальних робіт шляхом розроблення нового документа в структурі проектної документації - міфо-топонімічного опорного плану щодо встановлення регламентів містобудівного використання території.

Отримали подальший розвиток:

- наукові підходи до типологічних досліджень фрагментів міського середовища, визначених міфо-топонімічним опорним планом;

- розроблення вихідних умов і обмежень щодо забезпечення проведення необхідних ритуалів у межах громадського простору.

Практичне значення одержаних результатів. Основні наукові положення дисертації – теорія і методологія формування громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів – можуть бути використані при створенні нової міжнародної хартії з підвищення ефективності розуміння, охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини, що реалізується через міфо-топонімічний потенціал; при розробленні навчальних програм і політики в галузі містобудівного законодавства; при розробленні державної політики у сфері містобудування, яка регламентує облік міфо-топонімічного потенціалу на всіх рівнях планування території.

Основні наукові положення дисертації можуть бути використані при доопрацюванні законів України «Про основи містобудування» (1992 р.), «Про архітектурну діяльність» (1999 р.), «Про генеральну схему планування території України» (2002 р.), «Про землеустрій» (2003 р.), «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» (2007 р.), «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011 р.); при доопрацюванні законів України щодо охорони нематеріальної культурної спадщини: «Про культуру» (2011 р.), «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2008 р.), «Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2003 р.).

Основні наукові положення дисертації також можуть бути використані при доопрацюванні ДБН Б.1.1-15:2012 «Склад і зміст генерального плану населеного пункту», ДБН Б.2.2.-12:2019 «Планування та забудова територій», ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень», ДБН В.3.2-1-2004 «Реставраційні, консерваційні та ремонтні роботи на пам'ятках культурної спадщини», ДБН Б.2.2-2-2008 «Планування та забудова міст і функціональних територій. Склад, зміст, порядок розроблення, погодження та затвердження науково-проектної документації щодо визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток архітектури», ДБН Б.2.2-3:2012 «Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту».

Практичні результати дисертаційного дослідження полягають у встановленні регламенту використання території забудови, що сприяє формуванню планувальних обмежень доречних видів діяльності (комунікація, управління, виробництво послуг, виробництво інформації) і регламентації функціонального зонування в міському середовищі з урахуванням чинників міфо-топонімічних потенціалів.

Розташування міфо-топонімічного потенціалу на земельній ділянці сприяє збільшенню її ринкової вартості, у результаті чого виникатиме додатковий прибуток у вигляді податкових надходжень до бюджету країни.

Розроблені в дисертаційному дослідженні методи управління процесами просторової організації громадських просторів (територій) з урахуванням чинників міфо-топонімічного потенціалу можуть бути враховані при розробленні генеральних планів відповідних територій або при внесенні змін до існуючих генеральних планів територій згідно з ДБН Б.1.1-15:2012 «Склад та зміст генерального плану населеного пункту» пункту 6 «Зміни до генерального плану населеного пункту», а також при виконанні детальних планів територій.

Основні матеріали наукових досліджень впроваджені в навчальному процесі кафедри міського будівництва КНУБА (у лекційних курсах «Вступ до містобудівного проектування» спеціальності 191 «Архітектура та містобудування», «Планування і забудова міст» спеціальності 192 «Будівництво та цивільна інженерія»); матеріали наукових досліджень впроваджені в монографії «Mythologization of the Urban Environment»; навчальному процесі кафедри «Архітектурного проектування» ХНУБА у методичних вказівках «Проходження комп'ютерно-переддипломної практики для студентів-архітекторів 4-го

курсу» спеціальності 6.060102 «Архітектура будівель і споруд» (2014 р.); «Проходження проектної практики для студентів-архітекторів 5-го курсу» спеціальності 6.060102 «Архітектура будівель і споруд» (2014 р.); «Проходження проектно-переддипломної практики для студентів-архітекторів 6-го курсу» спеціальності 7.06010201 «Архітектура будівель і споруд» (2014 р.); «Ансамбль у структурі міської забудови» для студентів-архітекторів 5-го курсу спеціальності 7.06010201 та 6-го курсу спеціальності 8.06010201 «Архітектура будівель і споруд» (2015 р.); «Центр презентаційних заходів» для студентів-архітекторів 5-го курсу спеціальності 7.06010201 та 8.06010201 «Архітектура будівель і споруд» (2015 р.).

Практична цінність дослідження полягає у:

- обґрунтуванні необхідності врахування міфо-топонімічного потенціалу як фактора формування свідомості громадського суспільства і формування громадських просторів, що відповідають змісту міфо-топонімічного потенціалу;
- обґрунтуванні необхідності розроблення спеціального науково-проектного документа в структурі містобудівної документації - міфо-топонімічного опорного плану, у якому відображається інформація про наявність різних видів і форм міфо-топонімічного потенціалу, типів його локалізації, ареалу розповсюдження на території та рівня значення, меж зон їх охорони;
- сприянні міфо-топонімічного опорного плану формуванню планувальних обмежень доречних видів діяльності й регламентації функціонального зонування в міському середовищі; визначенню семантики об'єктів архітектури та міського простору, спрямованих на збереження національної ідентичності території; організації забудови міського середовища та питань її естетики;
- внесенні даних міфо-топонімічного опорного плану до містобудівного кадастру та використанні при складанні містобудівних умов і обмежень, підготовці завдань на проектування, розробленні й погодженні відповідних видів проектної документації, передбаченої законами України.

Особистий внесок здобувача. Основні результати роботи отримані автором особисто, що засвідчується 30 одноосібними публікаціями та 10 публікаціями у співавторстві. Авторські розробки, основні положення та ідеї дисертації відображено в публікаціях автора [1-40].

В опублікованих матеріалах у співавторстві з Руденко А.І., Корнейчук В.В. здобувачем запропоновано метод експериментального проектування громадського простору навколо джерел питної води [8], [29]; у публікації у співавторстві зі Строковою К.О. обґрунтовано необхідність розвитку туристичної галузі на базі визнання самотутності території, її культурної ідентичності [9]; у публікації у співавторстві з Кісь О.О. автором проаналізовано метод формотворення нелінійної архітектури у професійній діяльності архітектора; віртуальну реальність представлено новою сферою естетичного експерименту в архітектурі та містобудуванні [10]; у співавторстві з проф. Дьомінім М.М. автором обґрунтовано необхідність урахування в архітектурно-містобудівній теорії і практиці міфу (міфо-топонімічного потенціалу) як важливої частини нематеріальної культурної спадщини, фактора збереження національної самотутності території, що відображає генетичний код нації [11]; у співавторстві з

Левченко Г.С. автором досліджено проблему психофізіологічних закономірностей сприйняття людиною середовища, а також проаналізовано взаємозв'язок між стимулами середовища та емоційними і поведінковими реакціями людини у середовищі [22]; у співавторстві з Кісь О.О. зроблено аналіз психологічного впливу кольорового діапазону архітектурних форм епохи постмодернізму на емоційний стан людини у міському середовищі [30]; у співавторстві з проф. Дьоміним М.М. автором проведено аналіз міського середовища як конгломерату матеріальних і духовних начал; проведено аналіз літературних джерел щодо духовної складової міського середовища; середовище і населення розглянуто як носії духовних цінностей; проаналізовано міжнародні угоди, що регламентують відносини держав у сфері охорони культурної спадщини [34]; у співавторстві з проф. Солобаєм П.А. автором визначено критерії до проектування архітектурних ансамблів; визначено проблеми сучасної архітектурно-містобудівної науки і практики щодо позначення у структурі міста місць з особливим семіотичним змістом, що виділяються морфологічно за принципом ансамблевості [38]; у співавторстві з Плаксієвим Ю.О. автором обґрунтовано необхідність проектування презентаційних центрів у громадських просторах як засобу популяризації найбільш розвинених галузей матеріального виробництва регіону (промисловості, енергетики та ін.); визначено вимоги до проектування презентаційних центрів [39].

При цитуванні текстів інших авторів надано посилання на відповідне джерело.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації викладено в науково-технічних звітах, виступах на міжнародних, всеукраїнських конференціях, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні технології в освіті та науці» (Сєверодонецьк-Каїр, 2018); Всеукраїнській науково-технічній конференції «Сучасні тенденції розвитку архітектури і містобудування» (Харків, 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сталий розвиток міст» (містобудівний аспект) (Харків, 2017 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції = Architecture: Aesthetic+Ecology +Economics: II International Scientific Practical Conference Proceedings (Полтава, 2016).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження було опубліковано в 40 наукових працях, з них: монографія - 1, статті у наукових фахових виданнях України - 20, у наукових фахових періодичних виданнях інших держав – 7, тез доповідей – 6, методичних рекомендацій – 5, авторське свідоцтво на твір – 1.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, 4 розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг 490 сторінок, з них 306 сторінок складає основний текст, 88 сторінок рисунки, 43 сторінок списку використаних джерел (545 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено наукову проблему дослідження, надано оцінку стану її опрацювання, вказано на зв'язок

з науковими програмами, темами, сформульовано мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження, викладено наукову новизну, практичне значення та впровадження одержаних результатів дослідження.

У першому розділі: «**Аналіз сучасного стану проблем дослідження формування громадських просторів з урахуванням нематеріальної культурної спадщини**» розглянуто населення і середовище не лише як матеріальні сутності, але й як носії духовних цінностей, що органічно пов'язані між собою емоційно й духовно за формами та змістами просторової поведінки людей (індивідуумів) і являють собою по суті системну цілісність з прямою пропорційною залежністю, яка визначає цілеспрямоване формування громадських просторів, а також ментальності і форм соціальної поведінки населення щодо місць локалізації етногенетичної пам'яті місця («духу місця»).

Термінологічно та змістовно визначено поняття «духовного потенціалу середовища», «духовності середовища», «міфо-топонімічної структури» і її системоформуючих елементів як складових, які визначають інтегральний міфо-топонімічний потенціал міського середовища.

Духовність середовища - інтегральна сукупність соціально-значимої інформації про історичні факти та події, біографії видатних людей, відображеної в міфах, легендах, переказах, сказаннях, що характеризують певну територію, її смисловий зміст.

Духовність середовища представлено міфо-топонімічною структурою, у якій системоформуючим елементом є міфо-топонімічний потенціал – найважливіша частина нематеріальної культурної спадщини, глибинним джерелом якого є фольклор, локалізований на конкретних територіях. За своєю сутністю міфо-топонімічний потенціал розділено на генетичний і синтетичний. Генетичний міфо-топонімічний потенціал має у своїй основі фольклор, пов'язаний з генетичною пам'яттю етносу; синтетичний - генерується в процесі міфологізації середовища і його елементів без зв'язку з генетичною пам'яттю етносу.

Виявлено асоціативний зв'язок міфо-топонімічної структури з топонімією, а також хаотичну розсіяність міфів у соціокультурному просторі - відсутність матеріалізації в ній.

Залучення робіт авторів, присвячених дослідженню ментальності соціуму - Ю.М. Афанасьєва, М.М. Бахтіна, А.Я. Гуревича, Ю.М. Канигіна, Ю. Лотмана, В.Г. Нестеренка, О.П. Огурцова, Л.М. Пушкарьова, Г. Теленбаха, Е. Шуліна; української «душі нації» - Д.В. Антоновича, Г.Г. Багрова, В.В. Буяшенка, Г.Г. Ващенко, Я.Р. Дашкевича, М.І. Костомарова, О.Я. Кульчицького, П.А. Куліша, О.А. Колесника, Ю.І. Липи, В.К. Липинського, А.П. Пономарьова, Т.Г. Поплавської, І.С. Старовойта, І.Я. Франка, Д.І. Чижевського, В. Янова та закордонних авторів з етнопсихології - М. Lazarus, Н. Steintal та W.Wundt (ввели поняття «народний дух» і «психологія народів»), G.W.F. Hegel, О. Бауера та К. Реннера (ввели поняття «духу народу») дозволило зробити висновок, що духовність середовища, будучи невід'ємною частиною генетичної пам'яті етносу, проявляється в національному характері, у суспільній свідомості. Духовність середовища є потужним цементуючим засобом формування ментальності соціуму, його соборності, що впливає на вдосконалення форм соціальної

просторової поведінки населення в громадських просторах відповідно до місць локалізації міфо-топонімічних потенціалів.

На основі робіт W.F. Otto, W.H. Roscher, H. Muck, M. Rock (Німеччина), H.J. Rose, R.V. Onians (Велика Британія), присвячених досягненню філософських і теологічних аспектів проблеми самоідентифікації і морально-культурної трансформації людини в рамках концепту «духу місця», досліджено питання формування відповідних форм соціальної поведінки населення в місцях локалізації «духу місця». Важливе науково-теоретичне значення мали праці Л.М. Гумільова, присвячені дослідженню «генія місця» у зв'язку з етногенезом, а також І.І. Свириди щодо «причетності природно-культурного ландшафту до сфер розуму, духу», завдяки якій він моделює поведінку соціуму, «впливає на менталітет народів» і на «індивідуальну психіку».

Генетична пам'ять етносу - базовий ресурс духовності середовища. Багатогранність життєдіяльності етносу, прихованої в його духовній культурі, передають міфи.

Відповідно до Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 року Статті 2, у дисертаційному дослідженні міф розглядається як одна з сфер прояву нематеріальної культурної спадщини - усні традиції. Автор спирається не на дослідження традиційних архаїчних міфів, а на теорії сучасних міфологій (R. Barthes, Yi-Fu Tuan, C. Levi-Strauss), відповідно до яких постійно виникає тема міфологічного простору - інтелектуального конструкту, що виникає за допомогою почуттів і уяви як відповідь на базові людські потреби. Тобто міф – результат роботи свідомості соціуму. Усю фольклорну інформацію в дисертаційному дослідженні позначено поняттям «міф».

З огляду на періодичну зміну ставлення громадських і політичних структур до характеру міфів, що реалізуються через міфо-топонімічний потенціал території, міфи розглянуто як фактор критерію в процесі управління процесами просторової організації громадських просторів та встановлено необхідність їх обліку при вирішенні наступних містобудівних завдань: функціонального зонування території (сприяють формуванню планувальних обмежень доречних видів діяльності та регламентації функціонального зонування в міському середовищі); визначення семантики об'єктів архітектури та громадського простору; організації забудови міського середовища; питань естетики міського середовища; збільшення образного національного брендингу території.

Проаналізовано сучасний стан проблем дослідження формування громадських просторів з урахуванням нематеріальної культурної спадщини відповідно до існуючих міжнародних угод, що регламентують відносини держав у сфері охорони культурної спадщини, а саме: «International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites» (Venice Charter), ICOMOS (1964 p.); «Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas» (Washington Charter), ICOMOS (1987 p.); «The Nara Document on Authenticity», ICOMOS (1994 p.); «Charter on the Built Vernacular Heritage», ICOMOS (1999 p.); «Kimberley Declaration», ICOMOS (2003p.); «Declaration on Preventive Activities in Preservation of Cultural Heritage in the Areas Affected by Ethnic Tensions and Armed Conflicts» (Belgrade Declaration), ICOMOS (2004 p.); «World

Heritage and Contemporary Architecture – Managing the Historic Urban Landscape» (Vienna Memorandum), UNESCO (2005 p.); «Xi'an Declaration on the conservation of the setting of heritage structures, sites and areas», ICOMOS (2005 p.); «Declaration of Foz Do Iguacu», ICOMOS (2008 p.); «Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place», ICOMOS (2008 p.); «The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites» (2008 p.); «The Valletta principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas», ICOMOS (2011 p.); «The Paris Declaration on heritage as a driver of development», ICOMOS (2011 p.); Resolution A/RES 65/166 «Culture and development», UN (2011p.); «Approaches for the Conservation of Twentieth-Century Architectural Heritage» (Madrid Document), ICOMOS (2011 p.); «Delhi Declaration on Heritage and Democracy», ICOMOS (2017 p.). У результаті аналізу визначено, що не розкриті критерії оцінювання й моделювання духовного потенціалу середовища, зокрема, не розглядається архітектурно-містобудівна діяльність як метод фіксації, збереження нематеріальної культурної спадщини, її врахування як містоформуючого та містоутворюючого фактора, оскільки не формалізується поняття «міфо-топонімічного потенціалу» як об'єкт дослідження, відсутні методи та моделі його побудови й структурування.

Огляд міжнародних угод та перших правових законів у світі щодо регулювання охорони нематеріальної культури: «Протоколи до Всесвітньої конвенції про авторське право» (1973 p.); «Рекомендації щодо збереження традиційної культури і фольклору», ООН (1989 p.); «Рекомендації про збереження фольклору», ЮНЕСКО (1989 p.); «Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини» (2003 p.), програм ЮНЕСКО: «Living Human Treasures» (1993 p.) та «Proclamation of the Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity» (1997 p.); «The world forum on the protection of Folklore», UNESCO-WIPO (1997 p.); «A global assessment of the 1989 recommendation on the safeguarding of traditional culture and folklore: local empowerment and international cooperation», UNESCO, Division of Cultural Heritage, Smithsonian institution, Center for Folklife and Cultural Heritage, (1999 p.); «Universal Declaration on Cultural Diversity», UNESCO (2001 p.); «Istanbul Declaration», UNESCO (2002 p.); «Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage», UNESCO (2003 p.); «Law for the Protection of Cultural Property» (Japan, 1950 p.); «The Cultural Properties Protection Law (CPPL)» (Korea, 1962 p.); IV-й сесії Міжурядового комітету збереження нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО (ОАЕ, 2009 p.) - показав, що питання врахування нематеріальної культурної спадщини у містобудівній діяльності також не знайшли свого відображення. Проте зазначено, що нематеріальна культурна спадщина є гарантією подальшого розвитку культурної різноманітності територій та людства, її збереження та використання потрібні задля поліпшення культурної якості нації, сприяючи еволюції світової культури.

Огляд Законодавства України щодо охорони нематеріальної культурної спадщини: «Про затвердження Державної програми охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини на 2004-2008 роки» (2004 p.), «Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної

спадщини» (2008 р.), «Про культуру» (2011 р.), «Про затвердження Порядку ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України» (2017 р.) - показав, що метою державної політики у сфері охорони нематеріальної культурної спадщини є створення належних умов для охорони та збереження нематеріальної культурної спадщини шляхом проведення культурно-мистецьких заходів, разом з цим, питання щодо врахування міфу як важливого активу нематеріальної культурної спадщини у містобудівній діяльності не розкриті.

Огляд Законодавства України в галузі містобудування, зокрема: «Про основи містобудування» (1992 р.), «Про архітектурну діяльність» (1999 р.), «Про Генеральну схему планування території України» (2002 р.), «Про землеустрій» (2003 р.), «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» (2007 р.), «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011 р.), будівельні норми - дозволив виділити такі положення:

- не встановлено комплексу якісних та кількісних показників і вимог, які регламентують облік міфо-топонімічного потенціалу як найважливішої частини нематеріальної культурної спадщини при розробці та реалізації архітектурно-містобудівних об'єктів;

- відсутня державна політика у сфері містобудування, яка регламентує облік міфо-топонімічного потенціалу як фактору формування громадського простору на всіх рівнях генерального планування території.

Це багато в чому пов'язано з відсутністю науково обґрунтованої методології містобудівного дослідження проблем міфо-топонімічного потенціалу середовища як фактора формування громадських просторів з установленими регламентами соціальної поведінки при проведенні масових заходів і їхньому архітектурно-художньому оформленні.

Огляд поняття «духу місця» у науковій літературі (Н.П. Анциферова, І. Вадіана, К. Гельвеція, Д. Дідро, Ф.Ф. Зелінського, І. Канта, О.Ф. Лосева, Ю.М. Лотмана, В.Н. Топорова, Г.У. Шмідта, Р.В. Опіанс (Велика Британія), J.G. Herder (Німеччина) показав, що це поняття, яке використовується в різних галузях гуманітарних знань, активно входить до культурного, ідеологічного, економічного контекстів, зводиться лише до філософського поняття «Genius loci». Огляд сміслового значення «духу місця» в загальнотеоретичних працях архітектурно-містобудівної науки (Д.С. Лихачова, В.В. Розанова, П.А. Флоренського, К. Day, С. Norberg-Schulz, J. Simonds, W. Wucher, M. Neddens), а також питання феноменології взаємозв'язку людини з ландшафтом (І. Вадіана, К. Геснера, А. Гумбольдта, О.І. Герцена) та виявлення прихованих емоційних структур у творах архітектури та містобудування (В.Л. Антонова, М.І. Брунова, А.В. Іконнікова, Ю.М. Лотмана, А.П. Мардера, А.О. Пучкова, В.О. Тімохіна, С.О. Шубович, Н.М. Шебек, К. Lynch (США)) показав, що питання «духу місця» актуалізується, вивчається, проте існує недостатня увага взагалі до міфо-топонімічних факторів, облік яких може й повинен відігравати важливу, а іноді визначальну роль у виборі функціонального зонування використання територій, а також і у виборі засобів архітектурно-художнього вирішення громадських просторів.

Дослідження проблеми охорони нематеріальної культурної спадщини в науковій літературі показало, що вона досліджується істориками, мистецтвознавцями, правознавцями, але не досліджується і не враховується фахівцями архітектури та містобудування.

Увагу в дисертаційному дослідженні зосереджено на розробці методології формування громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів, що сприяють проектуванню громадських просторів (і середовища взагалі), адекватного тим завданням, які ставляться в міжнародних і національних документах України щодо духовної спрямованості міжнародної й національної ідеї, ціннісних орієнтирів, сприйняття та осмислення людиною (соціумом) духовних цінностей, формування соціуму як гармонійної цілісності: «Declaration of a Global Ethic», Parliament of the World's Religions (Чикаго, 1993 р.); «Our Creative Diversity», UNESCO (Париж, 1995 р.); Указів Президента України: «Про невідкладні додаткові заходи щодо зміцнення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя» від 15.03.2002 № 258/2002; «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» від 18.05.2019 № 286/2019; «Про першочергові заходи щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства» від 09.04.2010 № 1647/2005; «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2017-2020 роки» від 18.10.2017 № 743-р, а саме, п.5, п.6, п.39, п.50.; «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013 № 344/2013; «Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року» (2011 р.), а також наукової літератури, що присвячена: аспектам моралі та світової етики: А.В. Бичкова, D.S. Sommer (Чілі), Federico Mayor Zaragoza (Іспанія), Helmut Schmidt (Німеччина), Н. Kung (Швейцарія), Н. Morgenthau (США), Sh. Ramphal Kataria (Індія); проблемам сучасного суспільства періоду глобалізації: М.Л. Скуратовської, Т.М. Микушиної, І.І. Лукашук. Встановлено, що в документах сформульовані принципи та зміст морального вдосконалення, які сприяють консолідації соціуму. При цьому саме нематеріальна культурна спадщина як культурно-духовна особливість етносу, що відрізняє один етнос від іншого, формуючи національну й культурну його ідентичність, має величезне значення і вплив на моральне і духовне життя суспільства. Внаслідок такого підходу до взаємовпливу міського середовища та соціуму як системної цілісності буде відбуватися зворотна реакція соціуму, який уже сам буде створювати відповідне міське середовище, що характеризується унікальним образним змістом, туристичною та інвестиційною привабливістю. Такий підхід сприяє збільшенню образного національного брендингу території, що є одним із критеріїв успіху території у світових політичних процесах.

Архітектура і містобудування як один із фундаментальних способів моделювання матеріально-просторового середовища для соціальних процесів і духовно-практичної діяльності соціуму на всіх рівнях територіального планування є одним із методів збереження національної самобутності території і одним із способів вдосконалення форм соціальної поведінки населення у відповідності до місць локалізації «духу місця». Збереження та розвиток «духу

місця», що корелює з «духом етносу», є неодмінним атрибутом духовного розвитку соціуму (нації). У цьому контексті громадський простір як носій «духу місця», що має здатність впливати на моральне вдосконалення поведінки населення, досліджується вперше.

У дисертаційному дослідженні поняття «громадський простір» використовується у значенні, що наведене в документах ЮНЕСКО «Inclusion through access to public space»: «громадський простір – це відкрита для доступу всіх громадян територія масового місцезнаходження людей, призначена для різних функціональних процесів життєдіяльності людини»; а також у «Barcelona declaration» for Habitat III «Public space», UN (Барселона, 2016 р.): «громадський простір – це всі місця загального користування у місті - площі, парки, сквери, тротуари, вулиці тощо».

Розробка теорії і методології формування громадських просторів з урахуванням міфо-топонімичного потенціалу є однією з актуальних проблем сучасної урбаністичної політики у сфері стратегічного розвитку міського середовища.

Дослідження еволюції громадських просторів від часів Стародавнього Єгипту до XXI сторіччя (досвід Данії, Іспанії, Литви, Китаю, Албанії, Нової Зеландії, США та ін.) показало, що громадські простори досить різноманітні за своїми характеристиками і критеріями диференціації. Так, за особливостями візуального зв'язку із середовищем громадські простори поділяють на: замкнені, напівзамкнені, відкриті; за функціональним призначенням: соціально-подієві, рекреаційні, навчально-виховні, культурно-освітні, торгівельно-побутові, фізкультурно-спортивні, транспортні, пішохідно-транспортні; за просторово-об'ємним рішенням: відкриті (урбаністичні (площі, пішохідні вулиці) та «зелені» (парки, сквери, бульвари)) та закриті, які розташовані зсередини будівлі або на відокремлених територіях; за територіальною ознакою: центральні (загальноміські) та периферійні (районного значення); за періодичністю відвідування населенням: повсякденного користування, періодичного, епізодичного.

Аналіз закордонної та вітчизняної літератури архітектурно-містобудівної науки щодо вивченості питання організації громадських просторів (М.А. Вотінов, М. М. Габрель, Б.Гройс, А. Іконніков, Н.Я. Крижановська, Т.Ф. Панченко, Б.С. Черкес, Я.М. Юрик, J. Gehl, L. Gemzoe) показав, що авторами досліджені містобудівні, природно-кліматичні, соціально-демографічні, науково-технічні фактори формування середовища, разом з цим, не досліджене питання щодо необхідності врахування міфо-топонімичного потенціалу у формуванні та організації громадських просторів. Міфо-топонімичний потенціал, визначаючи цінність матеріальної і духовної культури місця, виступає важливим культурним фактором формування громадських просторів.

Аналіз сучасного стану проблем дослідження формування громадських просторів з урахуванням нематеріальної культурної спадщини показав, що відсутня увага до:

- розроблення теорії і методології дослідження міфо-топонімичного потенціалу як фактора формування громадських просторів;

- розроблення містобудівних методів і критеріїв оцінки міфотопонімічного потенціалу громадських просторів;
- розроблення методів управління процесами просторової організації громадських просторів з урахуванням чинників міфотопонімічного потенціалу.

У другому розділі: **«Теорія і методологія дослідження міфотопонімічного потенціалу як фактора формування громадських просторів»** розроблено теорію і методологію досліджень, заснованих на: проблемі духовності та духовної культури, формуванні духовно-моральних цінностей; ролі міфу в духовному світі людини; «міфологізації простору» свідомістю людини; духовності середовища як потужного цементуючого засобу формування ментальності соціуму та його впливу на вдосконалення форм соціальної поведінки населення в міському середовищі; ритуалах, що визначають зміст і форму організації громадських просторів.

Теорія розуміється як система поглядів і як засіб містобудівного прогнозування наслідків прийнятих рішень. Містобудівне прогнозування полягає в тому, що продовження проектування міського середовища з ігноруванням духовних потреб людини в ньому - без урахування різноманіття міфу як найважливішої частини нематеріальної культурної спадщини, фундаментальної основи духовного існування етносу - породжує виклик його духовності, справляючи тим самим деструктивний вплив на різні структури психіки людини. Це призведе до деформації та руйнування людини як особистості, а внаслідок – призведе до деформації містобудівної структури. А якщо будуть знайдені взаємозв'язки між архітектурно-містобудівною практикою й соціальною поведінкою населення в міському середовищі щодо місць локалізації етногенетичної пам'яті, то подібні наслідки вдасться зупинити. Методологія дослідження виступає інструментом визначення закономірності взаємовпливу населення і середовища не лише як матеріальних сутностей, але і як носіїв духовних цінностей.

Залучення робіт, присвячених проблемі духовності та духовної культури, формування духовно-моральних цінностей (роботи В.А. Бачиніна, Е. Фромма, О. Шпенглера, К. Ясперса; «філософії серця» Г.С. Сковороди, М.В. Гоголя, П.А. Куліша, Н.А. Бердяєва, Г. Богослова, В.В. Ворожбит, М.Я. Данилевського, І.А. Ільїна, М.С. Когана, М.О. Лоського, Р.Л. Лівшиця, А.Ф. Лосєва, О.В. Меня) дозволило зробити висновок, що духовність людини - сукупність якостей і властивостей, що дозволяють людині, як духовній істоті, повноцінно існувати у світі культури, у нормативно-ціннісних сферах міфології, релігії, моральності, мистецтва, філософії та права. Людина як духовна істота через призму символів, культурних норм, соціальних зв'язків буде і висловлює ставлення до соціуму та середовища.

За допомогою структурно-функціонального підходу виявлено основні структурні елементи духовності людини (моральна свідомість, моральна практика і моральні відносини), процес їх формування, місце і роль у явищі, що вивчається.

Досліджено процес ціннісної мегаеволюції людства в історичному процесі (В.Е. Багдасарян, А.А. Гусейнов, В. Даль, С.І. Ожегов, С.С. Сулакшин), у результаті чого встановлено, що:

- історичний розвиток людства у світовій історії перемежовувався періодами «прогресу» і «регресу»;

- людина і етнос еволюціонують фізіологічно, психологічно і духовно. Духовна еволюція - це еволюція базових (осьових) ціннісних орієнтацій, це еволюція менталітету, оскільки менталітет і є сукупністю ціннісних орієнтацій, елементів духовності етносу;

- «душа етносу» - система культури, що визначає соціокультурний тип ментальності, формує свідомість етносу. Вона проявляється у фольклорній спадщині, яка передає багатогранність генетичної пам'яті етносу, та розкривається в духовно-моральних проявах соціуму.

Досліджено питання міфологізації простору свідомістю людини (у роботах Ф. Ніцше, А. Шопенгауера, Т.С. Куна, Я. Парандовського, А. Сови, І-Фу Туана, Р. Барта, Е. Гідденса, В. Р. Мединського, Н. Смелзера, Е.Б. Тейлора, Е. Фромма, К. Хорні); проблем міфологізації (К. Леві-Стросса, Б. Малиновського, Д. Фрезера, М. Еліаде, Е. Каута, У. Урбана, С. Лангера) та співвідношення міфології і створюваної соціальної реальності (С. М. Булгакова, І. А. Львіна, М.О. Лоського), у результаті чого визначено, що міф – особлива форма сприйняття та відображення людиною (соціумом) історичних фактів і подій, біографій видатних людей, пов'язаних із містом, географічних, природних і економічних особливостей території, щодо якої міф виникає, саме в тій формі, у якій людина здатна сприймати й продукувати його в залежності від виховання, культурного профілю, типу мислення, характеру сприйняття. Людина відбиває у своїй свідомості у формі віртуальної реальності елементи матеріального середовища, події, що відбуваються в різні історичні часи, в актуальний час. Як біологічна істота, матеріальне середовище людина сприймає через органи почуттів, духовне ж середовище вона сприймає й продукує через психіку, що є її духовним світом.

На основі робіт представників міфологічної школи у фольклористиці: Я. Грімма, В. Грімма, В. Гана, А. Куна, М. Мюллера, В. Залеського, О. Афанасьєва; української міфологічної школи: Я.Ф. Головацького, М.С. Грушевського, В.М. Гнатюка, М.П. Драгоманова, Л.М. Жемчужникова, М.І. Костомарова, І.П. Котляревського, П.О. Куліша, В.Ф. Міллера, А.Л. Метлинського, І.С. Нечуй-Левицького, О.О. Потебні, І.Я. Рудченка, М.Ф. Сумцова, І.Я. Франка, П.П. Чубинського, М.С. Шашкевича; еволюціонізму як напрямку у фольклористиці: Е.-Г. Спенсера, Е. Тайлора, Л. Моргана, Дж. Мак-Леннана, Дж. Леббока, Дж. Фрезера, Т. Вайца, досліджено міф як явище історичного, культурного, сакрально-релігійного та ідеологічного характеру. Узагальнено, що міф формується і розвивається у зв'язку із соціокультурним контекстом. Соціальну значимість міфу, його масштаб визначає час його існування. Міфологія безперервно народжується, живе та відмирає, що пояснюється здатністю ментальності соціуму під впливом політичних і соціальних змін воскрешати

навіть через 1000 років міфи, які згасли, що визначає значимість міфу для існування етносу.

Зазначені основні властивості міфів, а саме: мінливість (для кожного історичного періоду характерні свої міфи); рухливість смислів (різні, часом протилежні, оцінки будь-яких явищ, об'єктів у різні періоди часу); поступовість появи (завдяки неодноразовості появи міфів сформувалася їхня сучасна різноманітність); здатність моделювати реальність; здатність впливати на психіку, почуття та, як наслідок, - на поведінку людини.

Відповідно до політологічної інтерпретації міфів (В.Г. Ібрагімова, V. Pareto (Швейцарія), G. Sorel (Франція)) міфи - це складова частина ідеології політичної системи суспільства, спрямована як засіб латентного ідеологічного впливу на суспільну свідомість з метою управління нею. Будучи регулятором життя соціокультурних систем, міф задає певну соціальну структурність. К. Леві-Стросс спробував відшукати в найдавніших міфах універсальні структури управління суспільством.

В онтологічному значенні міф, який володіє свідомістю групи людей (егрегор за В.І. Вернадським), створює інформаційне поле, інтерпретуючи думки та емоції соціуму в цілому. На противагу деструктивним егрегорам, конструктивні егрегори, виконуючи роль трансляторів етики, культури, інтелектуального та морального досвіду етносу, сприяють удосконаленню форм соціальної поведінки населення в міському середовищі у місцях локалізації міфо-топонімічного потенціалу.

Визначено ролі міфу в духовному світі людини та його впливу на вдосконалення форм соціальної поведінки населення в громадських просторах: соціалізуюча (соціалізація людини через засвоєння міфу, що виконує роль первинного соціального контролю, елементу моральної та правової регламентації поведінки); виховна (задаючи ціннісну шкалу явищам, сприяє підтримці культурного відтворення суспільства); комунікативна (сприяє трансляції та засвоєнню міфів); мнемотично-орієнтована (сприяє розвитку уяви людини, взаємообміну несвідомого із середовищем як носієм генетичної пам'яті етносу); нормативна (сприяє підтримці й реконструкції етичного та соціального балансу в суспільстві за допомогою ритуалів); сигнативно-моделююча (сприяє побудові символічно-знакової системи дійсності та моделюванню в ній міфологічних подій для відтворення людиною як зразків поведінки, наслідування загальному паттерну поведінки.); пізнавальна (пізнання як усвідомлене рефлексивне ставлення до дійсності); світоглядна (нарівні з релігією й наукою є одним із базових типів світоглядів); телеологічна (задає набір цілей і завдань життєдіяльності соціуму); естетична (виконує роль емоційно-естетичного вдосконалення людини); емоційна (сприяє психічно-чуттєвому розвитку особистості, виконує роль емоційного стабілізатора).

Визначено морфологію міфо-топонімічних структур, що відображає інтегральну сукупність фольклорної інформації: епос (казкову, документальну прозу), лірику (обрядові пісні, ліричні пісні), драму (календарно-обрядові, родинно-обрядові), ліро-епос (пісенні, прозові) локалізовану на конкретній території.

Міське середовище без міфів - мертве середовище. Все, що відноситься до безпосереднього середовища існування людини - місто, район, вулиця тощо - оцінюється більш позитивно, ніж подібні об'єкти, які не наділено міфами. Завдяки міфу у людини формується цілісний образ міста. Ефективний вплив міфу забезпечується його побудовою на архетипах, відбувається активізація архаїчної свідомості, закладеної в кожній людині з народження.

Побудовано класифікаційну схему міфів за видами та надано характеристику кожного з них: історико-біографічні, історичні, культурологічні, релігійні, етнічні, топонімічні, політичні, соціально-економічні. Визначено, що: історико-біографічні міфи полягають в асоціації місця з якоюсь відомою особою (художником, музикантом або письменником, політиком, літератором, ученим, релігійним діячем, філософом), це місця їх життя й діяльності; історичні міфи - оповідають про історичні події та воєнні місця; культурологічні міфи - описують значущі події, які відбуваються в місті, деякі з них щорічні, інші трапляються тільки один раз; релігійні міфи - оповідають про «дії» богів чи інших надприродних істот; етнічні міфи - оповідають про початок етногенезу нації, джерела національної історії та культури, історичні моменти вищого прославлення нації та є однією з форм свідомості, забезпечуючи зв'язок суспільної свідомості з національними архетипами; топонімічні міфи - пояснюють характер, походження або назви населених пунктів та інших географічних об'єктів (місцевостей, курганів, річок, озер тощо), а також храмів, монастирів; політичні міфи - оповідають про революції, війни, ополчення; соціально-економічні міфи - оповідають про основну спрямованість діяльності городян, про те, які галузі матеріального виробництва (промисловість, енергетика, сільське господарство, лісове господарство) найбільш розвинені.

Розроблено класифікацію видів міфо-топонімічних структур, яка представлена моноструктурою, поліструктурою, надскладними поліструктурами. Міфо-топонімічна моноструктура - структура, що характеризується наявністю сукупності міфо-топонімічних потенціалів одного виду. Міфо-топонімічна поліструктура - структура, що характеризується наявністю сукупності міфо-топонімічних потенціалів різного виду. Надскладні міфо-топонімічні поліструктури - структури, що характеризуються інтегральною сукупністю моноструктур і поліструктур. Встановлено, що в основному на всіх рівнях територіального планування переважає міфо-топонімічна поліструктура або надскладні міфо-топонімічні поліструктури; у рідкісних випадках, і то - на місцевому рівні зустрічається міфо-топонімічна моноструктура. Це пов'язано з площею охоплення території: чим більше середовище, тим більше нашаровується в ньому інформація різних століть, що у свою чергу формує генетичну пам'ять середовища. Міфо-топонімічна структура, маючи тісний зв'язок із топонімікою, еволюціонує від моноструктури в поліструктуру і навпаки - від поліструктури в моноструктуру, проте це вже зовсім інша моноструктура, іншого якісно нового рівня, що пояснюється здатністю суспільної свідомості відроджувати міфи, які згасли.

На основі історико-системного аналізу і синтезу наукової літератури (Ткачук Т.В., Е.Дюркгейм, А.К. Байбурин, В.В. Ємельянов, Е.В. Яговдик, В.Н.

Топоров) досліджено ритуал як засіб закріплення міфів у свідомості населення. Визначено, що основні форми організації соціальної та просторової поведінки населення в міському середовищі реалізуються в різних формах ритуалу як транслятора духовно-моральних цінностей і соціокультурного досвіду етносу. Ритуали як форма організації духовно-практичної діяльності населення в міському середовищі цементують у масовій свідомості міфи, етику, стереотипи поведінки.

У дослідженні розроблено метод соціального регулювання свідомості та поведінки населення у громадських просторах через ритуал, під час якого проявляються властивості та ролі міфу для свідомості населення (соціалізуюча, виховна, комунікативна, мнемотично-орієнтовна, нормативна, сигнативно-моделююча, пізнавальна, світоглядна, телеологічна, естетична, емоційна). Метод полягає у впливі на свідомість та підсвідомість населення міфу як основи моральної і правової регламентації поведінки населення, передбачаючи активізацію в свідомості стабілізуючого блоку традицій, спадкоємності до генетичної пам'яті етносу, прищеплення інтересу й любові до національної духовної культури.

Метод соціального регулювання розроблено із залученням: психоментального підходу (проаналізовано взаємовплив і взаємоперехід міфотопонімічних структур і свідомості населення в середовищі (Ю.Г. Абрамова, Г.А. Ковальов, В.Л.Каганський, Т. Нийт, М.Э. Хейдметс, А. Aiello, А. Bandura, R. Barker, К. Lynch, А. Spivack, J. Simonds)); основ гуманістичної психології (сприяє прагненню людини в середовищі до розвитку, самореалізації (R. May)); соціокультурного підходу (досліджено середовище як культурний ландшафт на предмет вмісту міфотопонімічних потенціалів, що презентують генетичну пам'ять етносу та вбудовані в його (ландшафту) культурну складову (W. Firey, J. Suttles)); культурологічного підходу (досліджено середовище як рефлексію основних культурних процесів, що відбуваються в суспільстві, з визначенням місць локалізації генетичної пам'яті етносу («духа місця»), які об'єднують людину і соціум у матеріальному та віртуальному просторі (Н.П. Анциферов, В.Л. Глазичев, О.Е. Гутнов, І.М. Гревс, А.В. Іконніков, Ю.М. Лотман, О.Г. Раппопорт, А.С. Ахiezер, С. Jencks, К. Lynch)); семіотичного підходу (досліджено громадський простір як транслятор та зберігач соціально-значимої інформації, що надає зворотний вплив на мотивацію людських вчинків, на поведінку населення в середовищі (Ю.М. Лотман, А.В. Іконніков, Р. Вентурі, Д.Л. Співак, Р. Барт)); феноменологічного підходу (враховано особливості чуттєвого сприйняття людиною міфотопонімічних потенціалів (мислення, почуття, уява, увага, пам'ять), які визначено основними об'єктами для впровадження методу соціального регулювання поведінкою (K.Day, С. Norberg-Schulz)).

Спираючись на теорію сприйняття і нейрофізіології вищих функцій головного мозку людини, розроблено модель впливу міфотопонімічних потенціалів на психіку людини (населення) в громадських просторах та модель підключення свідомості населення до міфу під час ритуалу із визначенням сфер його впливу на психіку людини (потребово-мотиваційну, інтелектуально-

пізнавальну, емоційно-вольову, комунікативно-поведінкову) трьома рівнями (посилення існуючих у свідомості населення потрібних установок; часткові та малі зміни; кардинальні зміни). Реалізація перших двох установок досягається за допомогою методу соціального регулювання, у короткий період часу, а третій рівень, що характеризує собою кардинальну зміну установок у моделях поведінки мас населення, стає можливим у результаті тривалого впливу на психіку міфо-топонімічних потенціалів. Міфи, локалізовані на відповідних територіях, впливаючи на різні сфери психіки людини, породжують відповідні форми (ритуальні, неритуальні) соціальної просторової поведінки населення.

Встановлено, що ефект «програмування» людини (населення) виникатиме незалежно від форми сприйняття людиною міфу (свідомо чи безсвідомо); місця розташування людини відносно міфо-топонімічного потенціалу (знаходиться людина безпосередньо в ньому чи ні); характеру контактування з елементами цього потенціалу (дистанційно або ні), що визначається ареалом поширення міфу на локальному, регіональному, територіальному і світовому рівнях.

Метод соціального регулювання поведінки населення набуває якості оперативних методів, оскільки вони забезпечують підключення великої кількості мас свідомості населення до міфо-топонімічних потенціалів завдяки моделюванню стійкої когнітивної системи образів у свідомості населення, ефективно, за короткі терміни засвоювані людиною. Метод має важливе значення для розвитку туризму, оскільки, на відміну від прийнятих на сьогодні концепцій щодо його розвитку, реалізація яких здійснюється 2-3 роки, міфологізація міського середовища як дидактичний і маркетинговий механізм може працювати відразу, у реальному часі.

Міф, становлячи фундаментальну основу духовного існування суспільства, визначає доцільність функціонального використання території його розташування, встановлення регламентів її використання з урахуванням доречних видів діяльності, а також формування відповідних форм соціальної поведінки у громадських просторах. У процесі розробки містобудівної документації обов'язковим є врахування різноманіття компонентів міфу.

Теорія і методологія дослідження міфо-топонімічного потенціалу як фактора формування громадських просторів є методологічною основою для:

- розроблення містобудівних методів і критеріїв оцінки міфо-топонімічного потенціалу громадського простору;
- розроблення методів управління процесами просторової організації громадських просторів з урахуванням чинників міфо-топонімічного потенціалу.

У третьому розділі: **«Містобудівні методи і критерії оцінки міфо-топонімічного потенціалу громадських просторів»** розроблено методологічні основи формування громадських просторів на базі об'єктів міфо-топонімічного потенціалу, а також критерії оцінки міфо-топонімічного потенціалу, що значною мірою визначає регламент використання міського середовища (регламентації функціонального зонування) і сприяє формуванню планувальних обмежень доречних видів діяльності.

Визначено основні структурно-планувальні елементи містобудівної системи (праці О.Е. Гутнова, М.М. Дьоміна, О.І. Сингаївської), а методом

класифікації їх розділено за домінуючою ознакою на: архітектурні споруди, площинні споруди, твори монументально-декоративного мистецтва, елементи ландшафту, твори садово-паркового мистецтва, пам'ятники археології.

Побудовано модель, що відображає структурно-функціональні взаємозалежності видів міфів з елементами містобудівної системи. Модель визначає морфологічні засоби формування міфо-топонімічних потенціалів і є основою формування функціональних, містобудівних та архітектурно-просторових структур із заданими функціональними, морфологічними та семантичними властивостями міського середовища, які значною мірою визначають регламент використання міського середовища та сприяють формуванню планувальних обмежень доречних видів діяльності:

історико-біографічні міфи в міському середовищі матеріалізуються через: архітектурні споруди (житлові (будинки-музеї, музей-квартири); громадські (будівлі, споруди та приміщення: дошкільних навчальних закладів, навчальних закладів, охорони здоров'я та відпочинку, спортивні, харчування, науково-дослідницьких установ, проектних та громадських організацій та управління); площинні споруди (житлові вулиці, пішохідні вулиці, громадські площі); твори монументально-декоративного мистецтва (станкова скульптура (бюст, портретні статуї, рельєф), монументальна скульптура (пам'ятники, монументи, меморіали, монументи в пам'ять видатних людей, пам'ятні статуї), надгробники, мозаїка, панно, вітраж)); елементи ландшафту (священні гаї, священні джерела, пов'язане з життєдіяльністю святого);

історичні міфи знаходять своє відображення у вигляді місця заснування міста, військових місць, архітектурних споруд громадського призначення (будівлі, споруди та приміщення навчальних закладів, охорони здоров'я, спортивні, культові споруди, торгівлі, науково-дослідних установ, транспорту); площинних споруд (вулиці та дороги як магістрального, так і місцевого значення), площі (громадські, транспортно-пішохідні, транспортні); елементи ландшафту (ліси, поля, річки, місця давніх битв); пам'ятники археології (залишки стародавніх поселень, залишки стародавніх укріплень);

культурологічні міфи реалізуються через значущі події, які відбуваються в місті. Деякі з них щорічні, інші трапляються тільки один раз. Широко відомі такі повторювані події, як щорічний Каннський кінофестиваль, Зальцбурзький фестиваль і Копенгагенський тиждень моди. До разових заходів, що вплинули на імідж міста, можна віднести літні Олімпійські ігри в Барселоні (1992) і «Європейське місто культури» в Ліллі (2004). Культурологічні міфи можуть реалізовуватись через громадські архітектурні споруди (будівлі, споруди та приміщення: спортивні, дозвілля, культурно-видовищні, торгівлі та харчування);

релігійні міфи в міському середовищі матеріалізуються через: архітектурні споруди громадського призначення (культові споруди); твори монументально-декоративного мистецтва (панно, вітраж, мозаїка, фреска, розписи, надгробники; скульптуру (рельєф: горельєф, барельєф, контррельєф, маскарон і круглу скульптуру: бюст, портретна статуя, рельєф, пам'ятник, пам'ятна статуя)); елементи ландшафту (священне джерело, священні гаї, гори, річки, ліси, ставок і т.д.); можливо також через твори садово-паркового мистецтва (зелені

насадження); пам'ятники археології (кам'яні статуї, стародавні місця поховань, могильники, гробниці, наскальні зображення, мегаліти, руїни, печери); етнічні міфи в міському середовищі матеріалізуються через: архітектурні споруди (житлові (будинки, квартири сімейного розселення; будинки громадського розселення), громадські (будівлі, споруди та приміщення: навчальних закладів; охорони здоров'я та відпочинку; фізкультурно-оздоровчі та спортивні; дозвілля, культурно-видовищні та культові споруди; торгівлі та харчування; науково-дослідних установ, проектних та громадських організацій та управління)); площинні споруди (вулиці й дороги (магістрального та місцевого значення)); площі (громадські, транспортні, транспортно-пішохідні)); твори монументально-декоративного мистецтва (скульптура (рельєф, кругла скульптура), надгробники, мозаїка, панно, вітраж)); елементи ландшафту (ліси, священні гаї, священні джерела, гори, річки, море, ставок, водоспади, джерела, яр); твори садово-паркового мистецтва (парки (малі архітектурні форми), водні об'єкти (водні пристрої, водойми й водотоки)); пам'ятники археології (кам'яні статуї, стародавні місця поховань, могильники, гробниці, наскальні зображення, мегаліти, руїни, печери, кургани, залишки стародавніх поселень, городища, залишки стародавніх укріплень, каналів, доріг), а також матеріальне виробництво (промисловість, енергетика, сільське господарство, лісове господарство, складське господарство);

топонімічні міфи знаходять своє відображення як у вигляді громадських архітектурних споруд (культових), так і елементів ландшафту (гори, річки, море, ставок, водоспад тощо); твори садово-паркового мистецтва (парки);

політичні міфи можуть фіксуватися в площинних спорудах (площі: громадські, транспортно-пішохідні); творах монументально-декоративного мистецтва (кругла скульптура (пам'ятники, монументи, меморіали, кінні пам'ятники, меморіальні ансамблі, пам'ятні статуї, пам'ятники в пам'ять видатних подій)), а також можуть бути зафіксовані в елементах ландшафту в місцях, де відбувалася та чи інша історична визначна подія (річки, ліси, поля); соціально-економічні міфи оповідають про основну спрямованість діяльності городян, про те, які найбільш розвинені галузі матеріального виробництва (промисловість, енергетика, сільське господарство, лісове господарство).

Встановлено кореляцію міфо-топонімічних структур («міфологічного простору») з генетичною пам'яттю етносу та доведено, що міфо-топонімічні структури, висловлюючи і транслюючи еволюцію суспільства, його духовно-культурну ідентичність, акумулюючи зміст соціокультурного досвіду етносу, створюють базу для його духовної культури, що накладає обмеження на функціональне зонування території.

Метод міфологізації середовища визначено ефективним інструментом формування іміджу регіону, який відіграє визначальну роль у розвитку туристичного потенціалу будь-якого регіону країни. При цьому міф - це керований і динамічний комплекс маркетингової інформації, що генерується свідомістю соціуму.

Сформульовано основні методи оцінки міфо-топонімічного потенціалу. Методи оцінки полягають у розгляді місця в міському середовищі як

сукупності ознак - палімпсест, виділення яких є семіологічно наративною характеристикою місця, і закінчуючи вибором оптимальної форми прояву домінуючого міфо-топонімічного потенціалу в середовищі в залежності від соціального замовлення, політичних завдань і максимального емоційного впливу на людину (населення). Застосування до міського середовища моделі системи просторових смислів - палімпсесту дозволяє виявити багатогранність генетичної пам'яті етносу (нації) і легітимізувати постійне її збагачення.

Досліджено ритуал як спосіб концентрації свідомості населення в середовищі навколо міфо-топонімічного потенціалу, що визначає зміст і форму організації громадського простору. Ритуал - це міфологія в дії, яка розглядається як складна система церемоній, видовищ, маніфестацій, карнавалів, вистав, спортивних змагань, ігор, демонстрацій, театралізованих вистав, обрядів зі своєю сценарною драматургією і програмою, що розгортається в міському середовищі. Поняття ритуалу значиме з двох позицій: як організована форма поведінки населення в громадському просторі, що транслює культурні цінності, забезпечує психологічний комфорт, стримує потенційно небезпечні форми його поведінки, та як ідея оформлення громадських просторів структурно-планувальними елементами відповідно до його сценарної драматургії.

Досліджено еволюцію ритуалів в історії містобудування та архітектури від часів стародавнього Єгипту до XXI сторіччя, у результаті чого виявлено: **жанрові системи ритуалів** (культового генезису (містерія (містерії Др.Греції: Елевсінські, Самофракійські, Орфічні, Критські, Великі Панафеї; середньовічні містерії; містерії-буф початку XX сторіччя), хода (похоронний ритуал фараонів від Нілу до храму у Др.Єгипті; Елевсінська хода до храму Деметри у Др. Греції; хода в Індії на честь державного свята)), театрального дійства (театралізована вистава (вистави на міських площах періоду середньовіччя; театр масок періоду Відродження; театралізовані вистави у громадських просторах міст Європи початку XX сторіччя), карнавал (Венеціанський карнавал; карнавал у Ріо-де-Жанейро; Марді Гра у США), маскарад), концертної вистави (концерт-мітинг, театралізований концерт), складених жанрів масових театралізованих дійств (фестивалі (день Індійської республіки; свято Дівалі в Індії), олімпіади (Істмійські ігри, Олімпійські ігри у Др. Греції; Акційські ігри, Капітолійські ігри у Др. Римі; кінні скачки Паліо), дні, декади, постановки на ювілейну або історичну тему (Венеціанські церемонії на площах епохи Відродження; День взяття Бастилії у Франції; парад на честь утворення КНР)); **типологію ритуальних заходів** (локальні форми (концентровані): карнавал, вистава, спектакль; лінійні форми (що переміщуються): загальноміське свято.

З сучасних прикладів активізації генетичної пам'яті етносу, локалізованої на конкретній території України, через розкриття міфів у різних формах ритуалу наведено Острів Хортицю - колиску українського козацтва і центр зародження української державності. Міфи тут розкриваються в різних формах ритуалів - козацьких поєдинках, піснях, що відтворюють запорізькі традиції. Заходи, які проводяться на території о.Хортиці, підтримують історичну значимість цього місця в свідомості соціуму. Також наведено приклади із Західної

Україні - міжнародний гуцульський фестиваль; традиційний фольклорний фестиваль «Писанка» в Коломиї; фестиваль «Срібний Татош».

Встановлено, що основним законом створення ритуалу є: масовість його дійства для населення (місцевий, регіональний, національний, міжнародний) та емоційні характеристики. Чим більш багатостороннім і поширеним є ритуал, тим на більший спектр соціальних поведінкових проявів розраховано конкретну територію. Виходячи з оцінки масштабів соціального рівня значущості ритуалу, вибудовується логічний каркас проектування громадського простору.

Міф – важлива частина нематеріальної культурної спадщини. Ритуал - спосіб матеріалізації міфу в міському середовищі. Реалізуючись на різних рівнях територіального планування, ритуали відіграють важливу роль у збереженні та популяризації міфу, його трансляції через підключення свідомості мас населення до нього, забезпечуючи тим самим не тільки його збереження, а й стійке вдосконалення соціальної поведінки населення щодо місць локалізації міфо-топонімічних потенціалів. Визначено критерій оцінки міфо-топонімічного потенціалу, що виражається кількістю людей, які беруть участь у ритуалі.

Ритуали диктують сценарний підхід в організації громадських просторів. У зв'язку з цим запропоновано метод сценарного моделювання функціональних процесів ритуалу - частини заходів проектної роботи, що сприятимуть створенню емоційного клімату громадського простору, сформованого на основі міфо-топонімічного потенціалу, з градуванням шкали його емоційних оцінок. Метод коригує багато параметрів емоційної структури міфо-топонімічного потенціалу, його смислового соціокультурного значення для соціуму, підходить і для коригування очікуваної сили його емоційного впливу на людину (населення), його погашення або посилення. Метод сприяє презентації та популяризації міфо-топонімічного потенціалу; процесам ознайомлення населення з ним; фізичному та інтелектуальному доступу і контакту населення з ним; трансляції його соціокультурної значущості, що сприяє розвитку туристичної галузі, збільшенню припливу туристів і фінансового потоку в економіку країни.

Міфо-топонімічні потенціали, оптимізуючи комунікативні процеси різних рівнів, здатні максимально ефективно візуалізувати середовище (регіон) у медіаполі, виступаючи одним із провідних чинників соціальної інтеграції та носієм ідеології.

Проведення ритуалів у громадському просторі, що відносяться до подієвого туризму, створює ефект занурення як населення, так і туристів в атмосферу ритуалу. При правильному підході до організації ритуалу в громадських просторах ритуал сприяє успішному вирішенню соціально-культурних завдань формування іміджу регіону як усередині країни, так і на світовому рівні, сприяючи розвитку туристичної галузі, збільшенню припливу туристів і фінансового потоку в економіку країни. Міф і ритуал надають багатство і більш повне значення культурній спадщині в цілому. Цей актив повинен бути взятий до уваги в усіх містобудівних та законодавчих актах.

Міфологізація, що базується на колосальному соціогенетичному, культурному, історичному досвіді людства, опосередковує соціальну поведінку людини в місцях локалізації міфо-топонімічного потенціалу, формує її емоційні

зв'язки із середовищем. Під час розгляду міфів міського середовища як факторів критерію в процесі управління розвитком громадських просторів і їхніх елементів актуальним стає розроблення методів управління процесами просторової організації громадських просторів, сформованих з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів.

У четвертому розділі: **«Методи управління процесами просторової організації громадських просторів з урахуванням чинників міфо-топонімічного потенціалу»** удосконалено склад і зміст комплексу проектно-планувальних робіт, що полягає у створенні та введенні нової науково-проектної документації до складу містобудівної документації – **міфо-топонімічного опорного плану**. На міфо-топонімічному опорному плані фіксується інформація про наявність різних видів і форм міфо-топонімічного потенціалу, типів його локалізації, ареалу розповсюдження та рівня значення, меж зон їх охорони.

Розроблено методологічні етапи створення міфо-топонімічного опорного плану:

- етап I. «Картографування міфо-топонімічного опорного плану». На основі іконографічного методу розроблено зображення об'єктів картографування - міфо-топонімічних потенціалів, які формуються за допомогою графічних символів (знакові, заповнені, літерні, цифрові), що сприймаються й розрізняються візуально, несучи певну інформацію про об'єкти картографування, їхні якісні та кількісні відмінності, просторове розміщення. Метод картографування застосовано для фіксації на топооснові міфо-топонімічних потенціалів з їх диференціацією: за змістом (історико-біографічні, історичні, культурологічні, релігійні, етнічні, топонімічні, політичні, соціально-економічні); рівнем значущості (місцевий, регіональний, національний, світовий); просторового розміщення на території (точкові, просторові, змішані); особливостей їх групування на топооснові й взаємозв'язку між ними (міфо-топонімічна моноструктура, поліструктура, надскладні поліструктури).

У середині методу картографування застосовано: спосіб локалізованих знаків (для фіксації міфо-топонімічних потенціалів точкової локалізації, уявлення про поширення й концентрацію міфо-топонімічних потенціалів на території різних видів та ієрархічного значення, визначення їх густоти); спосіб ареалів (для фіксації просторової локалізації міфо-топонімічного потенціалу, ареалу його поширення).

- етап II. «Міфо-топонімічна ідентифікація території» передбачає: проведення науково-дослідних, пошукових заходів, зокрема аналітичного збору і аналізу історичних документів, фольклорних джерел з метою виявлення фольклорної інформації, притаманної території дослідження, та її соціокультурної цінності; визначення виду міфу (історико-біографічні, історичні, культурологічні, релігійні, етнічні, топонімічні, політичні, соціально-економічні); форми його існування і форми фіксації (вербальна (літописи, хроніки, мемуари, усна народна творчість), матеріальна (архітектурні споруди, площинні споруди, твори монументально-декоративного мистецтва, елементи ландшафту, твори садово-паркового мистецтва, пам'ятники археології); виду його локалізації

(точковий, просторовий, змішаний); розташування на території (жорстко детерміновано, відносно детерміновано, не детерміновано); нанесення на топооснову схеми розміщення міфів з диференціацією знаків і ареалів, видом їхньої локалізації; визначення виду міфо-топонімічної структури (моноструктура, поліструктура, надскладні поліструктури); проведення диференціації змісту міфо-топонімічного потенціалу за значенням (місцевий (мікрорайон, квартал), регіональний (місто), державний (країна), світовий); фіксування в матриці відповідності узагальненого аналізу інформації про ідентифікацію території на предмет вмісту міфо-топонімічного потенціалу за змістом, типом локалізації, рівнем значимості; підрахування за допомогою методу математичної статистики загальної суми ($\sum mtp$) міфо-топонімічних потенціалів на обстежуваній території з їх диференціацією за змістом і рівнем значущості; зображення на основному кресленні, схемах результатів наукових досліджень, що доповнюють міфо-топонімічний опорний план; відображення у відповідних розділах пояснювальної записки результатів науково-дослідних заходів.

За допомогою методу моделювання запропоновано побудову математичної просторової 3D-поверхні (сітки) міфо-топонімічного потенціалу території.

Вихідними даними для побудови тривимірної моделі міфо-топонімічного потенціалу території є електронна картографічна основа території з нанесеними графічними знаками, що відображають міфо-топонімічні потенціали різних за видом, форм існування, виду локалізації та ареалу розповсюдження на території. По горизонталі параметри не відкладаються, а по вертикалі параметрами слугують різні рівні значущості фольклорної інформації за соціокультурною цінністю (найнижчий рівень відображається на 3D-поверхні на найменшій висоті відносно площини картографічної основи території - по вісі Z - місцевий рівень значущості (мікрорайон, квартал)) і, далі, у прямопропорційній залежності до найвищого рівня значущості по вісі Z - світовий рівень значущості); відповідно проміжні відмітки – регіональний рівень значущості (місто) та державний рівень значущості фольклорної інформації (країна). Застосування методу дозволяє забезпечити наочність міфо-топонімічного потенціалу територій, зекономити людські, технічні та фінансові ресурси при розробці містобудівної документації. Зокрема, реалізувати задачі: візуалізації характеристик міфо-топонімічних потенціалів; взаємного розташування міфо-топонімічних потенціалів відносно один одного; моделювання нової забудови території у відповідності до етногенетичної пам'яті місця – міфо-топонімічного потенціалу ще до їх втілення в реальність, що дозволяє підвищити якість, точність та швидкість розробки проектів, збільшити рентабельність робіт, мінімізувати ризики, що пов'язані з помилками проектування (дозволеними та недозволеними видами діяльності відповідно до змісту та локалізації міфо-топонімічного потенціалу); оцінки впливу міфо-топонімічних потенціалів на територію при плануванні будівництва як в історичній частині міста так і за її межами.

- етап III. «Визначення меж та режимів використання зон охорони міфо-топонімічних потенціалів» відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» (1805-14), Р.VI. Ст.32. п.2. з метою забезпечення

збереження видатної універсальної цінності як для об'єктів всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО, так і для об'єктів міфо-топонімічних потенціалів (за І. Коротун площею понад 200 м²), навколо передбачено встановлення буферних зон - території навколо об'єкту міфо-топонімічного потенціалу, що забезпечує охорону його цілісності та автентичності, у межах якої встановлюється відповідний режим використання; проводиться розрахунок її параметрів і визначається її конфігурація щодо об'єкту міфо-топонімічного потенціалу.

Міфо-топонімічний опорний план складається з двох частин - графічної та текстової, у яких містяться результати проведення наукових досліджень і якими визначаються наявність, розташування, характеристики міфо-топонімічних потенціалів, пов'язаних з ними територій, а також проектні рішення з питань регулювання планування, забудови та іншого використання територій. До графічної частини відносяться: основне креслення з відповідною назвою «Міфо-топонімічний опорний план населеного пункту»; схеми, що доповнюють і обґрунтовують основне креслення; фотоілюстрації. До текстової частини міфо-топонімічного опорного плану відноситься пояснювальна записка з додатками на основі вихідних даних щодо території та міфів, що характеризують цю територію, з матеріалів, які містяться в архівах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії НАН України, археології, історичних джерел (для України).

Міфо-топонімічний опорний план виконується в масштабі основного креслення містобудівної документації відповідного рівня територіального планування (місцевого, регіонального, державного), а також погоджується та затверджується у складі містобудівної документації згідно із Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» (3038-17). Дані міфо-топонімічного опорного плану вносяться до містобудівного кадастру та використовуються при складанні містобудівних умов і обмежень, підготовці завдань на проектування, розробленні і погодженні відповідних видів проектною документації, передбаченої законами України. Відомості про надані містобудівні умови та обмеження підлягають внесенню до реєстру містобудівних умов та обмежень.

Реалізація міфо-топонімічного опорного плану населеного пункту в структурі генерального плану розвитку території сприяє формуванню планувальних обмежень доречних видів діяльності та регламентації функціонального зонування в міському середовищі. Функціональне використання території з міфо-топонімічним потенціалом виражається в планувальних обмеженнях щодо освоєння забудови, транспортної та інженерно-технічної інфраструктур, щодо використання території для різних видів діяльності (комунікація, управління, виробництво послуг, виробництво інформації).

Апробовано методологію міфо-топонімічної ідентифікації території на прикладі території Університетської гірки, розташованої в історичній частині міста Харкова, що довело працездатність методу, його практичну цінність та доцільність застосування в архітектурно-містобудівній діяльності як методу

фіксації, збереження нематеріальної культурної спадщини та використанні його при формуванні громадських просторів.

На території Університетської гірки м. Харкова було виявлено такі міфи. **Історико-біографічні:** регіонального значення: міфи про засновників м. Харкова – козака Харька, Івана Каркача, Андрія Квітку; міф про Жоржа Бормана; переказ про Г.С. Сковороду і губернатора Щербініна; національного значення: переказ про Г. Квітку-Основ'яненка; міф про отамана Сірка; легенда про бій Микити Кожум'яки зі Змієм Гориничем на горі Слобідської України; переказ про засновника першого університету Лівобережної України – Харківського імператорського університету В.Н. Каразіна; світового значення: перекази про Нобелівських лауреатів: І.І.Мечнікова, Л.Д. Ландау, С. Кузнеца; перекази про філософа Г.С. Сковороду та письменника Г.Квітку-Основ'яненка. **Історичні:** регіонального значення: легенди про заснування міста Харкова трьома хвилями переселенців козаків; легенди про підземні ходи Університетської гірки (Щеклеєвське підземелля); національного значення: Харків – легендарна столиця половців – Шарукань. **Культурологічні:** національного значення: заснування та відкриття Харківського імператорського університету (1805 р.). **Релігійні:** регіонального значення: легенда про фенікса; легенди підземного Харкова; стародавня легенда Харкова про Золотий трикутник; національного значення: перекази про Покровський собор, Успенський собор, Університетську церкву; чутки та перекази про чудотворну ікону Озерянської Божої Матері. **Етнічні:** регіонального значення: перекази про життя та побут перших поселенців території Харкова, що оповідають про початок етногенезу української нації. **Топонімічні:** регіонального значення: походження назви річки Харків від річки Шарукан (Ф.Ф. Чешко); національного значення: м. Харків – «Срібне місто» індоєвропейців, якому шість тисяч років (І.М. Рассоха). **Політичні:** національного значення: бойові дії на місці зруйнованої під час Другої світової війни будівлі Будинку Червоної Армії (на цьому місці встановлено пам'ятник борцям Жовтневої революції). **Соціально-економічні:** регіонального значення: історичні джерела про величезний харківський Пасаж багатющого купця 1875 року Пащенко-Тряпкіна.

За допомогою програмного забезпечення САПР (Autodesk 3ds Max) побудовано зв'язки між атрибутами фольклорної інформації і картографічною основою та створено математичну модель міфо-топонімічного потенціалу території Університетської гірки, яка надається 3D-поверхнею, ортогональна проекція якої – міфо-топонімічний опорний план території. Застосування методу моделювання математичної просторової моделі 3D-поверхні міфо-топонімічного потенціалу території Університетської гірки довело працездатність цього методу, зокрема наочність міфо-топонімічного потенціалу територій; візуалізацію характеристик міфо-топонімічних потенціалів та їх розташування відносно один одного; оцінку впливу міфо-топонімічних потенціалів на територію.

Розроблено особливості врахування міфо-топонімічного потенціалу в архітектурно-містобудівній діяльності, що полягають у реалізації міфо-топонімічного потенціалу на різних рівнях територіального планування –

державному – міфо-топонімічний ареал, регіональному – міфо-топонімічна зона, місцевому – об'єкти міфо-топонімічних потенціалів та зони їх охорони. Відповідно, державний та регіональний рівні територіального планування забезпечують наочність просторового типу локалізації міфо-топонімічного потенціалу, а місцевий рівень територіального планування – наочність просторового та точкового типу локалізації міфо-топонімічного потенціалу.

Визначено: якщо міфо-топонімічні потенціали, що мають конкретну географічну прив'язку до території, вбудовуються в територію історичного середовища міста, то мова йде про реконструкцію об'єктів і просторів, при якій міфо-топонімічні потенціали розглядатимуться як структурно-планувальні вузли, котрі необхідно включити до системи загальноміських, селищних і сільських громадських центрів, пішохідних зв'язків, туристичних маршрутів, зв'язати з транспортною системою (з міськими магістралями). Якщо міфо-топонімічні потенціали не мають чіткої географічної прив'язки до території («плаваючі»), то їх розподіл по території повинен здійснюватися з урахуванням тих видів діяльності, на які цю територію розраховано відповідно до генерального плану населеного пункту. Якщо територія дослідження розташована поза межами історичного міста, то необхідно транслювати в середовище генетичні міфо-топонімічні потенціали або створювати синтетичні, з послідуєчим зв'язуванням їх з транспортною системою, якщо це центр міського значення - з міськими магістралями. Потенціали повинні виділятися безтранспортними пішохідними зонами, режимами їх охорони.

Розроблено особливості врахування міфо-топонімічного опорного плану в проведенні ритуалу, які полягають у тому, що міфо-топонімічний опорний план є основою для визначення місця проведення ритуалу в середовищі відповідно до виду міфо-топонімічного потенціалу, морфології та виду визначеної міфо-топонімічної структури; прогнозування можливого залучення кількості людей до проведення ритуалу, що визначає форму організації громадського простору та його параметри. Вузли міфо-топонімічних структур виступають «мізансценами», які визначають організацію предметно-просторового середовища громадського простору під ритуал, а також є базою для розробки змісту сценарію ритуалу в просторі.

Визначено етапи реалізації ритуалу в міському середовищі: перший етап - встановлення мети, політичного (соціального) завдання; другий етап - розроблення сценарію ритуалу в громадському просторі; третій етап - визначення вимог до місця для проведення ритуалу; четвертий етап - вибір простору в містобудівній структурі в залежності від значення й значущості ритуалу (дії), який може бути жорстко детермінованим, відносно детермінованим, не детермінованим.

Узагальнено методи управління процесами просторової організації громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів, до яких відносяться: метод комплексу проектно-планувальних робіт – метод створення міфо-топонімічного опорного плану; метод ментального картографування – метод графічної фіксації, аналізу та зберігання зі свідомості населення соціально-значимої інформації образу середовища, важливих для нього архітектурних,

містобудівних, соціально-культурних і історичних особливостей території; метод сценарного моделювання; метод ритуалізації – метод художньо-образного оформлення структурно-планувальними елементами функціональних процесів ритуалу в громадському просторі.

Відповідно до положення про пряму пропорційну залежність духовності середовища і духовності соціуму як системної цілості, визначено, що методи управління процесами просторової організації громадського простору з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів сприяють удосконаленню соціальної поведінки населення в місцях локалізації міфо-топонімічних потенціалів за рахунок:

- емоційно-естетичного впливу на психічні структури свідомості й підсвідомості людини (населення) міфу в громадському просторі, що сприяє внесенню змін до мотиваційних структур її (його) психіки (метод соціального регулювання);

- організації різних форм соціальної поведінки населення через ритуал як системи соціально-моральних правил поведінки в середовищі, що забезпечує стійке вдосконалення форм соціальної поведінки населення в місцях локалізації міфо-топонімічного потенціалу (метод ритуалізації форм соціальної поведінки).

Визначено, що громадські простори, сформовані з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів, стають потужним соціальним регулятором, знаходячи нову якість дидактичного потенціалу.

Окреслені методи управління повинні включатися як додаток до розробки містобудівної політики. Комплексний облік усіх факторів - необхідна умова ефективності місторегулювання.

ВИСНОВКИ

1. Вперше розроблено теорію і методологію формування громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів як засобу збереження національної ідентичності території на тлі сучасної глобалізації, що відповідає поставленим у міжнародних документах всесвітніх організацій ІКОМОС, ЮНЕСКО, ООН питанням щодо необхідності вивчення і розуміння «духу місця», шляхів збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Розроблена теорія і методологія сприяє: вдосконаленню структури комплексу проектно-планувальних робіт, що полягає у створенні та введенні нової науково-проектної документації – **міфо-топонімічного опорного плану** до структури містобудівної документації на всіх рівнях планування території; вдосконаленню законодавчої бази України в галузі містобудування та охорони культурної спадщини; вдосконаленню державних будівельних норм України; розробленню нової міжнародної хартії з підвищення ефективності розуміння, архітектурно-містобудівної охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини, у тому числі розробки навчальних програм і політики в галузі містобудівного законодавства. Урахування міфо-топонімічного потенціалу в процесі розробки планів стратегічного розвитку міста в системі розселення та регіону є важливим культурним, соціальним та економічним ресурсом.

2. Вперше термінологічно й змістовно визначено поняття «духовності середовища», «міфо-топонімічної структури» та її системоформуючих елементів як складових, які визначають поняття «міфо-топонімічний потенціал» міського середовища. Духовність міського середовища і духовність соціуму представлено системною цілісністю з прямою пропорційною залежністю, яка визначає цілеспрямоване формування громадських просторів, а також ментальності й форм соціальної поведінки населення щодо місць локалізації міфо-топонімічного потенціалу.

3. Проаналізовано сучасний стан проблем дослідження формування громадських просторів з урахуванням нематеріальної культурної спадщини, відповідно до існуючих міжнародних угод з охорони культурної спадщини, міжнародної та української законодавчої бази в галузі містобудування та охорони нематеріальної культурної спадщини, конференцій, форумів, нормативно-методичної бази, наукової літератури з питань обліку нематеріальної культурної спадщини та «духу місця» в архітектурно-містобудівній діяльності та встановлено, що поняття нематеріальної культурної спадщини, «духу місця» використовується та актуалізуються, разом з тим, не розкриті критерії оцінювання й моделювання міфо-топонімічного потенціалу середовища. Архітектурно-містобудівна діяльність не розглядається як метод збереження, фіксації та популяризації нематеріальної культурної спадщини, відсутнє розуміння її врахування як фактора формування громадських просторів, що грає визначальну роль у виборі функціонального зонування використання територій, у виборі архітектурно-художнього вирішення громадських просторів, а також як містоформуючого та містоутворюючого фактора. Вперше містобудівну охорону нематеріальної культурної спадщини зазначено гарантією подальшого розвитку культурної різноманітності територій.

4. Розроблено теорію й методологію дослідження міфо-топонімічного потенціалу як фактора формування громадських просторів. На основі аналізу, узагальнення та систематизації науково-теоретичних досліджень досліджено філософську концепцію «людини» як предмета пізнання; розглянуто проблему духовності та духовної культури, формування духовно-моральних цінностей; виявлено основні структурні елементи духовності людини; розглянуто процес ціннісної мегаеволюції людства в історичному процесі; досліджено міф як явище історичного, культурного, сакрально-релігійного та ідеологічного характеру; розглянуто питання «міфологізації простору» свідомістю людини; визначено роль міфу в духовному світі людини та його вплив на вдосконалення форм соціальної поведінки населення в громадських просторах щодо місць локалізації «духу місця»; побудовано класифікаційну схему міфів за видами та надано характеристику кожного з них; розроблено класифікацію видів міфо-топонімічних структур; розглянуто ритуал як засіб закріплення міфів у свідомості населення в середовищі, що визначають зміст і форму організації громадського простору, а також як організацію різних форм поведінки населення у громадських просторах.

5. Визначено, що міф - важлива частина нематеріальної культурної спадщини, яка складає фундаментальну основу духовного існування суспіль-

ства та визначає доцільність функціонального використання території його розташування, встановлення регламентів її використання з урахуванням доречних видів діяльності, а також формування відповідних форм соціальної поведінки населення у громадських просторах щодо місць локалізації міфу через різні форми ритуалу.

6. Розроблено метод соціального регулювання свідомості та поведінки населення у громадських просторах щодо місць локалізації міфо-топонімічних потенціалів через ритуал, під час якого проявляються властивості міфу та його ролі для свідомості населення. Спираючись на теорію сприйняття і нейрофізіологію вищих функцій головного мозку людини, розроблено модель впливу міфо-топонімічних потенціалів на психіку людини (населення) в громадських просторах та модель підключення свідомості населення до міфу під час ритуалу з визначенням сфер його впливу на психіку людини.

7. Розроблено містобудівні методи і критерії оцінки міфо-топонімічного потенціалу громадського простору: побудовано модель, що відображає структурно-функціональні взаємозалежності видів міфів з елементами містобудівної системи (визначає формування планувальних обмежень доречних видів діяльності й регламентації функціонального зонування в міському середовищі). Визначено основні способи створення міфів у міському середовищі; виділено системоутворюючі складові міфо-топонімічної структури; визначено етапи дослідження місця як системи просторових смислів – палімпсест.

8. Досліджено еволюцію ритуалів в історії містобудування та архітектури від часів стародавнього Єгипту до XXI сторіччя, у результаті чого виявлено: жанрові системи ритуалів; типологію ритуальних заходів; рівні реалізації ритуалу в середовищі. Встановлено, що основним законом створення ритуалу є масовість його дійства для населення (місцевий, регіональний, національний, міжнародний) та емоційні характеристики. Реалізуючись на різних рівнях територіального планування, ритуали відіграють важливу роль у збереженні та популяризації міфу, його трансляції через підключення свідомості мас населення до нього, забезпечуючи тим самим не тільки його збереження, а й стійке вдосконалення соціальної поведінки населення. Визначено критерії оцінки міфо-топонімічного потенціалу, що виражаються кількістю людей, які беруть участь у ритуалі.

9. Запропоновано метод сценарного моделювання ритуалу у громадських просторах, що сприяє презентації та популяризації міфо-топонімічного потенціалу; процесам ознайомлення населення з ним; фізичному та інтелектуальному доступу і контакту населення з ним; трансляції його соціокультурної значущості для розвитку туристичної галузі, збільшенню припливу туристів і фінансового потоку в економіку країни. Міфо-топонімічні потенціали, оптимізуючи комунікативні процеси різних рівнів, здатні максимально ефективно візуалізувати середовище (регіон) у медіаполі, виступаючи одним із провідних чинників соціальної інтеграції та носієм ідеології.

10. Розроблено методи управління процесами просторової організації громадських просторів з урахуванням чинників міфо-топонімічного потенціалу, спрямовані на вдосконалення містобудівної документації на різних рівнях

комплексу проектно-планувальних робіт: метод комплексу проектно-планувальних робіт (створення **міфо-топонімічного опорного плану**, що виконується в масштабі основного креслення містобудівної документації відповідного рівня територіального планування), метод натурного обстеження території (міфо-топонімічна ідентифікація території); метод ментального картографування (mental map)); метод сценарного моделювання ритуалу в громадському просторі; метод ритуалізації функціональних процесів ритуалу.

11. Розроблено методологічні етапи створення міфо-топонімічного опорного плану: «Картографування міфо-топонімічного опорного плану», «Міфо-топонімічна ідентифікація території» (запропоновано побудову просторової 3D-поверхні міфо-топонімічного потенціалу території включно), «Визначення меж та режимів використання зон охорони міфо-топонімічних потенціалів».

На міфо-топонімічному опорному плані відображається інформація про наявність різних видів і форм міфо-топонімічного потенціалу, типів його локалізації, ареалу розповсюдження на території та рівня значення, меж зон їх охорони. Дані міфо-топонімічного опорного плану вносяться до містобудівного кадастру та використовуються при складанні містобудівних умов і обмежень, підготовці завдань на проектування, розробленні й погодженні відповідних видів проектно-планувальних робіт, передбаченої законами України.

12. Апробовано методологію міфо-топонімічної ідентифікації території на прикладі території Університетської гірки, розташованої в історичній частині міста Харкова, що довело працездатність методу, його практичну цінність та доцільність застосування в архітектурно-містобудівній діяльності як методу фіксації, збереження нематеріальної культурної спадщини та використанні його при формуванні громадських просторів.

13. Розроблено особливості врахування міфо-топонімічного потенціалу в архітектурно-містобудівній діяльності, що полягають в особливостях реалізації міфо-топонімічного потенціалу на різних рівнях територіального планування: державному – міфо-топонімічний ареал, регіональному – міфо-топонімічна зона, місцевому – об'єкти міфо-топонімічних потенціалів та зони їх охорони. Визначено, що громадські простори, сформовані з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів, стають потужним соціальним регулятором, знаходячи нову якість дидактичного потенціалу.

Предметом подальших наукових досліджень можуть бути наукові підходи до проблем: типологічних досліджень фрагментів міського середовища, визначених міфо-топонімічним опорним планом; дослідження впливу соціально-значимих подій, локалізованих на конкретних територіях, на характер їх подальшого функціонального використання (взаємовплив подія-простір-ритуал); розроблення вихідних умов і обмежень щодо забезпечення проведення необхідних ритуалів у межах громадського простору; класифікації громадських просторів під різні форми ритуалів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. **Ganna Arzili.** Mythologization on the Urban Environment. Beau - Bassin, 2019, 80 p. ISBN-13: 978-613-9-45746-5.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. **Мосендз А.Ю.** Системные закономерности эволюции иконического знака – архетипа в архитектуре. Науковий вісник будівництва. Харків.: ХНУБА, 2012. Вип. 69. С. 5 – 9.

3. **Мосендз А.Ю.** Изобразительность в системе иконических знаков-архетипов лексики зодчества. Науковий вісник будівництва. Харків.: ХНУБА, 2013. Вип. 71. С. 64 – 68.

4. **Мосендз А.Ю.** Экоподход к формированию архитектурной среды. Науковий вісник будівництва. Харків.: ХНУБА, 2013. Вип. 72. С. 25 – 29.

5. **Мосендз А.Ю.** Культурный миф города. Науковий вісник будівництва. - Харків.: ХНУБА, 2013. Вип. 73. С. 41 – 44.

6. **Мосендз А.Ю.** Феноменологический подход к организации городской среды. Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник. Київ, 2013. Вип. 49. С. 327 – 338. ISSN 2076-815X. (BASE).

7. **Мосендз А.Ю.** Понятийный статус концепта «Genius loci» и его роль в формировании городской среды. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук. – техн. збірник. Київ, 2013. Вип. 33. С. 248-252. ISSN 2077-3455.

8. **Мосендз А.Ю.** Руденко А.И., Корнейчук В.В. Экологический подход к формированию архитектурной среды (на примере обустройства харьковских источников питьевой воды). Науковий вісник будівництва. Харків.: ХНУБА, 2013. Вип. 74. С. 46 – 49.

Особистий внесок здобувача: запропоновано метод експериментального проектування публічного простору навколо джерел питної води.

9. **Мосендз А.Ю.** Строкова К. А. Развитие туристических комплексов на примере г.Харькова и Харьковской области. Науковий вісник будівництва. Харків.: ХНУБА, 2015. Вип. 2(80). С. 53 – 56. ISSN 2311-7257.

Особистий внесок здобувача: особливість розвитку туристичної галузі на базі визнання самобутності території, її культурної ідентичності.

10. **Арзили А.Ю., Кісь А.А.** Приемы формирования нелинейной архитектуры (на примере высотных зданий). Науковий вісник будівництва. Харків.: ХНУБА, 2016. Вип. (2) 84. С. 32 – 35. ISSN 2311-7257.

Особистий внесок здобувача: аналіз методу формотворення нелінійної архітектури у професійній діяльності архітектора; дослідження віртуальної реальності як нової сфери естетичного експерименту в архітектурі та містобудуванні.

11. Демин Н.М., **Арзили А.Ю.** Градостроительные методы оценки и повышения уровня духовного потенциала городской среды. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2017. Вип. 48. С. 322-331. ISSN 2077-3455.

Особистий внесок здобувача: обґрунтування необхідності врахування в архітектурно-містобудівній теорії і практиці міфу (міфо-топонімічного потенціалу) як важливої частини нематеріальної культурної спадщини, фактора збереження національної самобутності території, що відображає генетичний код нації.

12. **Арзили А.Ю.** Влияние мифа на формирование гуманистического поведения человека в городской среде. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2017. Вип. 49. – С. 235-250. ISSN 2077-3455.

13. **Арзили А.Ю.** Духовные потребности человека в городской среде. Архітектурний вісник КНУБА: наук.-вироб. збірник. Київ, 2017. Вип.13. – С. 104-109. ISSN 2519-8661.

14. **Арзили А.Ю.** Структура ментально-семиотической системы городской среды. Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник. Київ, 2017. Вип. 65. С. 51 – 62. ISSN 2076-815X. (BASE).

15. **Арзили А.Ю.** Актуальность проблемы духовности городской среды в мировом сообществе. Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник. Київ, 2018. Вип. 66. С. 5 – 18. ISSN 2076-815X. (BASE).

16. **Арзили А.Ю.** Архитектурная интерпретация нарративности в городской среде. Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник. Київ, 2018. Вип. 67. С. 39 - 46. ISSN 2076-815X. (BASE).

17. **Арзили А.Ю.** Мифологизация городской среды как базовый метод по моделированию её духовности. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2018. Вип. 50. С. 125-132. ISSN 2077-3455.

18. **Арзили А.Ю.** Подходы к исследованию и формированию духовности городской среды. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2018. Вип. 51. С. 10 -14. ISSN 2077-3455.

19. **Арзили А.Ю.** Ритуал как метод формирования мифо-топонимических структур. Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник. Київ, 2019. Вип. 70. С. 44 - 50. ISSN 2076-815X. (BASE).

20. **Арзили А.Ю.** Методы управления процессами совершенствования мифо-топонимических структур. Сучасні проблеми архітектури та містобудування: наук.-техн. збірник. Київ, 2019. Вип. 54. С. 3-12. ISSN 2077-3455.

21. **Арзілі Г.Ю.** Міфо-топонімічний потенціал як фактор формування громадських просторів. Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збірник. Київ, 2020. Вип. 73. С. 8-20. ISSN 2076-815X. DOI: 10.32347/2076-815x.2020.73.8-20. (BASE).

Статті у наукових фахових періодичних виданнях інших держав

22. **Мосендз А.Ю., Левченко А.С.** Восприятие и эмоциональное воздействие архитектурной среды на человека. BLACK SEA scientific journal of academic research. Tbilisi, 2015. Volume 21. P.88-94. ISSN: 1987-6521. DOI: 10.15357. (Crossref, Index Copernicus, Thomson Reuters, Open Academic Journals Index, Directory of Research Journals Indexing, ResearchGate, Google scholar, EBSCOhost Electronic Journals Service, ORCID).

Особистий внесок здобувача: дослідження проблеми психофізіологічних закономірностей сприйняття людиною середовища; аналіз взаємозв'язку між стимулами середовища та емоційними і поведінковими реакціями людини у середовищі.

23. **Arzili G. Y.** The influence of the semiotic structure of myths of human behavior in an urban environment. Black Sea Scientific Journal Of Academic Research. Tbilisi, 2015. Volume 37. P.14–19. ISSN: 1987 – 6521. DOI prefix: 10.23747 (Crossref, Index Copernicus, Thomson Reuters, Open Academic Journals Index, Directory of Research Journals Indexing, ResearchGate, Google scholar, EBSCOhost Electronic Journals Service, ORCID).

24. **Arzili G. Y.** Property of urban environment generate myths. Black Sea Scientific Journal Of Academic Research. Tbilisi, 2018. Volume 39. P. 4 – 9. ISSN: 1987 – 6521. DOI prefix: 10.23747. (Crossref, Index Copernicus, Thomson Reuters, Open Academic Journals Index, Directory of Research Journals Indexing, ResearchGate, Google scholar, EBSCOhost Electronic Journals Service).

25. **Arzili G.** Development of the urbanist model to create the spirituality of urban space. Miedzynarodowe czasopismo naukowe. Warszawa, 2018. №4 (15). P.4 -7. ISSN 2520-6990. (Index Copernicus, Google Scholar, ISSUU, Calameo).

26. **Arzili G.** The role of mentality in modeling the narrative of the urban environment. Miedzynarodowe czasopismo naukowe. Warszawa, 2018. №6 (17). P.7 -10. ISSN 2520-6990. (Index Copernicus, Google Scholar, ISSUU, Calameo).

27. **Arzili G.** Ritualization as a method of forming public spaces. Miedzynarodowe czasopismo naukowe. Warszawa, 2018. №13 (24). P.4-9. ISSN 2520-6990. (Index Copernicus, Google Scholar, ISSUU, Calameo).

28. **Arzili G.** Architectural and urban development method of managing the process of improving social behavior of the population in the urban environment. Miedzynarodowe czasopismo naukowe. Warszawa, 2019. №11 (35). P. 9-13. ISSN 2520-6990. (Index Copernicus, Google Scholar, ISSUU, Calameo).

Тези і матеріали наукових конференцій

29. **Мосендз Г.Ю.** Руденко А.І., Корнейчук В.В. Екологічний підхід до формування архітектурного середовища (на прикладі облаштування харківських джерел питної води): матеріали міжнародної науково-практичної студентської конференції «Професійна традиція й новітні технології в архітектурі ХХІ сторіччя». Харків, 2013. С. 85-86.

Особистий внесок здобувача: запропоновано метод експериментального проектування публічного простору навколо джерел питної води.

30. **Мосендз Г.Ю.,** Кісь О.О. Вплив кольору на сприйняття людиною архітектурної форми епохи постмодернізму: матеріали міжнародної науково-практичної студентської конференції «Професійна традиція й новітні технології в архітектурі ХХІ сторіччя». Харків, 2013. С. 79-80.

Особистий внесок здобувача: аналіз психологічного впливу кольорового діапазону архітектурної форми епохи постмодернізму на емоційний стан людини у середовищі.

31. **Арзілі Г.Ю.** Духовний процес взаємодії людини з міським середовищем. Architecture: Aesthetic+Ecology+Economics: II International Scientific Practical Conference Proceedings. Poltava, 2016. С.6-7.

32. **Арзілі Г.Ю.** Міфологізація міського середовища: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток міст» (містобудівний аспект). Харків, 2017 р. С.225-226.

33. **Арзілі Г.Ю.** Фольклор міського середовища. Сучасні тенденції розвитку архітектури і містобудування: матеріали всеукр. наук.-техн. конф. Харків, 2017 р. С.7-8. ISBN 978-966-695-449-0.

34. Дьомін М.М., **Арзілі Г.Ю.** Актуалізація проблеми духовності міського середовища у світовому співтоваристві: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні технології в освіті та науці» Сєверодонецьк-Каїр 2018. Сєверодонецьк, 2018 р. С. 10-12.

Особистий внесок здобувача: аналіз міського середовища як конгломерату матеріальних і духовних начал; проведено аналіз літературних джерел щодо духовної складової міського середовища; середовище і населення розглянуто як носії духовних цінностей; проаналізовано міжнародні угоди, що регламентують відносини держав у сфері охорони культурної.

Методичні рекомендації

35. **Мосендз Г.Ю.** Методичні вказівки до проходження комп'ютерно-переддипломної практики: [методичні рекомендації]. ХНУБА. Харків, 2014. 17 с. *(Схвалено і рекомендовано до видання та впровадження у навчальній програмі для студентів-архітекторів 4-го курсу спеціальності 6.060102 «Архітектура будівель і споруд» з дисципліни «Архітектурне проектування» на засіданні кафедри архітектурного проектування ХНУБА від 27 травня 2014 р., протокол №14).*

36. **Мосендз Г.Ю.** Методичні вказівки до проходження проектно-переддипломної практики: [методичні рекомендації]. ХНУБА. Харків, 2014. 14 с. *(Схвалено і рекомендовано до видання та впровадження у навчальній програмі для студентів-архітекторів 5-го курсу спеціальності 6.060102 «Архітектура будівель і споруд» з дисципліни «Архітектурне проектування» на засіданні кафедри архітектурного проектування ХНУБА від 27 травня 2014 р., протокол №14).*

37. **Мосендз Г.Ю.** Методичні вказівки до проходження проектно-переддипломної практики: [методичні рекомендації]. ХНУБА. Харків, 2014. 15 с. *(Схвалено і рекомендовано до видання та впровадження у навчальній програмі для студентів-архітекторів 6-го курсу спеціальності 7.06010201 та «Архітектура будівель і споруд» з дисципліни «Архітектурне проектування» на засіданні кафедри архітектурного проектування ХНУБА від 27 травня 2014 р., протокол №14).*

38. Солобай П.А., **Мосендз Г.Ю.** Ансамбль у структурі міської забудови: [методичні рекомендації]. ХНУБА. Харків, 2015. 10 с. *(Схвалено і рекомендовано до видання та впровадження у навчальній програмі для студентів-архітекторів 5-го курсу спеціальності 7.06010201 та 6-го курсу спеціальності 8.06010201 «Архітектура будівель і споруд» з дисципліни «Архітектурне проектування» на*

засіданні кафедри архітектурного проектування ХНУБА від 19 травня 2015 р., протокол №7).

Особистий внесок здобувача: критерії до проектування архітектурного ансамблю; визначення проблем сучасної архітектурно-містобудівної науки і практики щодо позначення у структурі міста місць з особливим семіотичним змістом, що виділяються морфологічно за принципом ансамблевості.

39. Плаксієв Ю.О. Мосендз Г.Ю. Центр презентаційних заходів: [методичні рекомендації]. ХНУБА. Харків, 2015. 13 с. (Схвалено і рекомендовано до видання та впровадження у навчальній програмі для студентів-архітекторів 5-го курсу спеціальності 7.06010201 та 8.06010201 «Архітектура будівель і споруд» з дисципліни «Архітектурне проектування» на засіданні кафедри архітектурного проектування ХНУБА від 19 травня 2015 р., протокол №7).

Особистий внесок здобувача: обґрунтування необхідності проектування презентаційних центрів у громадських просторах як засобу популяризації найбільш розвинених галузей матеріального виробництва регіону; визначення вимог до проектування презентаційних центрів.

Авторські свідоцтва

40. Арзілі Г.Ю. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 95805 дисертація на здобуття наукового ступеня доктора архітектури «Містобудівні методи підвищення рівня духовного потенціалу міського середовища». Дата реєстрації 05.02.2020 р.

АНОТАЦІЯ

Арзілі Г.Ю. Теорія і методологія формування громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора архітектури (доктора наук) за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури. – Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ, 2021.

У дослідженні розроблено теорію і методологію формування громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічного потенціалу як засобу збереження національної ідентичності території на тлі сучасної глобалізації, що відповідає поставленим у міжнародних документах всесвітніх організацій ІКОМОС, ЮНЕСКО, ООН питанням щодо необхідності вивчення і розуміння «духу місця», шляхів збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Вперше архітектурно-містобудівну діяльність представлено засобом збереження та охорони нематеріальної культурної спадщини, а саму нематеріальну культурну спадщину зазначено фактором формування громадських просторів.

Розроблено містобудівні методи оцінки міфо-топонімічного потенціалу громадських просторів, які є основою формування функціональних містобудівних та архітектурно-просторових структур із заданими функціональними, морфологічними та семантичними властивостями міського середовища, що значною мірою визначають регламент використання міського середовища,

сприяють формуванню планувальних обмежень доречних видів діяльності й регламентації функціонального зонування в міському середовищі.

Теорія і методологія формування громадських просторів з урахуванням міфо-топонімічних потенціалів сприяє вдосконаленню структури містобудівної документації, що полягає у створенні та введенні нової науково-проектної документації – **міфо-топонімічного опорного плану** на всіх рівнях планування територій; вдосконаленню законодавчої бази України в галузі містобудування та охорони культурної спадщини; вдосконаленню державних будівельних норм України; розробленню нової міжнародної хартії з підвищення ефективності розуміння, архітектурно-містобудівної охорони та популяризації нематеріальної культурної спадщини, у тому числі розробки навчальних програм і політики в галузі містобудівного законодавства. Дані міфо-топонімічного опорного плану вносяться до містобудівного кадастру та використовуються при складанні містобудівних умов та обмежень, підготовці завдань на проектування, розробленні й погодженні відповідних видів проектно-документації, передбаченої законами України. Урахування міфо-топонімічного потенціалу в процесі розроблення планів стратегічного розвитку міста та регіону є важливим культурним, соціальним та економічним ресурсом.

Ключові слова: громадський простір, міфо-топонімічний потенціал, «дух місця», генетична пам'ять етносу, нематеріальна культурна спадщина, фольклор, міф.

АННОТАЦІЯ

Арзили А.Ю. Теория и методология формирования общественных пространств с учётом мифо-топонимических потенциалов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора архитектуры (доктора наук) по специальности 18.00.01 – Теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры. – Киевский национальный университет строительства и архитектуры, Киев, 2021.

В исследовании разработана теория и методология формирования общественных пространств с учетом мифо-топонимических потенциалов как средства сохранения национальной идентичности территории на фоне современной глобализации, что соответствует поставленным в международных документах всемирных организаций ИКОМОС, ЮНЕСКО, ООН вопросам о необходимости изучения и понимания «духа места», путей сохранения и популяризации нематериального культурного наследия. Впервые архитектурно-градостроительная деятельность представлена средством сохранения и охраны нематериального культурного наследия, а само нематериальное культурное наследие представлено фактором формирования общественных пространств.

Разработаны градостроительные методы оценки мифо-топонимического потенциала общественных пространств, являющиеся основой формирования функциональных, градостроительных и архитектурно-пространственных структур с заданными функциональными, морфологическими и семантическими

свойствами городской среды, которые в значительной степени определяют регламент использования городской среды и способствуют формированию планировочных ограничений уместных видов деятельности и регламентации функционального зонирования в городской среде.

Теория и методология формирования общественных пространств с учетом мифо-топонимических потенциалов способствует совершенствованию структуры градостроительной документации, которое заключается в создании и введении новой научно-проектной документации - мифо-топонимического опорного плана на всех уровнях планирования территорий; совершенствованию законодательной базы Украины в области градостроительства и охраны культурного наследия; совершенствованию государственных строительных норм Украины; разработке новой международной хартии по повышению эффективности понимания, архитектурно-градостроительной охраны и популяризации нематериального культурного наследия, в том числе разработке учебных программ и политики в области градостроительного законодательства.

Данные мифо-топонимического опорного плана вносятся в градостроительный кадастр и используются при составлении градостроительных условий и ограничений, подготовке заданий на проектирование, разработке и согласовании соответствующих видов проектной документации, предусмотренной законами Украины. Учет мифо-топонимического потенциала в процессе разработки планов стратегического развития города и региона является важным культурным, социальным и экономическим ресурсом.

Ключевые слова: общественное пространство, мифо-топонимический потенциал, «дух места», генетическая память этноса, нематериальное культурное наследие, фольклор, миф.

ABSTRACT

Arzili G.Y. Theory and methodology of the formation of public spaces with account mytho - toponymic potentials. – On the rights of the manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Architecture (Doctor of Science) in speciality 18.00.01 – Theory of Architecture, Restoration of Architectural Monuments. – Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, 2021.

The study develops the theory and methodology of forming public spaces, taking into account the mytho-toponymic potential as a means of preserving the national identity of the territory against the background of modern globalization which corresponds to the questions raised in the international documents of the world organizations ICOMOS, UNESCO, UN on the necessity to study and understand the "spirit of the place", ways to preserve and promote intangible cultural heritage. For the first time, architectural and urban planning activities are presented as a means of preserving and protecting intangible cultural heritage and the intangible cultural heritage itself is represented as a factor in the formation of public spaces.

The analysis of the current state of problems of research of formation of public spaces taking into account intangible cultural heritage according to the international agreements regulating the relations of the states in the field of protection of cultural

heritage, protection of intangible cultural heritage, conferences, Ukrainian legislation on the protection of intangible cultural heritage, Ukrainian legislation in the field of urban planning, building codes and scientific literature.

Urban planning methods for assessing the mytho-toponymic potential of public spaces have been developed, which are the basis for the formation of functional urban and architectural-spatial structures with given functional, morphological and semantic properties of the urban environment and contribute to the formation of planning constraints on appropriate activities and the regulation of functional zoning in the urban environment. The criterion for assessing the mytho-toponymic potential, expressed by the number of people participating in the ritual, is determined.

The theory and methodology of the formation of public spaces, taking into account the mythological and toponymic potentials, contributes to the improvement of the structure of urban planning documentation, which consists in the creation and introduction of new scientific and project documentation - a mythological toponymic reference plan at all levels of territorial planning; improving the legislative framework of Ukraine in the field of urban planning and protection of cultural heritage; improvement of state building codes of Ukraine; developing a new international charter to improve the understanding, architectural and urban planning protection and popularization of intangible cultural heritage, including the development of curricula and policies in the field of urban planning legislation.

The data of the mytho-toponymic reference plan are entered into the town-planning cadastre and are used at drawing up of town-planning conditions and restrictions, preparation of tasks for designing, development and coordination of the corresponding types of the design documentation provided by the laws of Ukraine. Taking into account the mytho-toponymic potential in the process of developing plans for the strategic development of the city in the settlement system and the region is an important cultural, social and economic resource.

Key words: public space, mytho-toponymic potential, «the spirit of the place», genetic memory of an ethnic group, intangible cultural heritage, folklore, myth.